

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija - socialinio darbo organizavimas) magistrantūros studijų programa

Salomėja Juškienė

**9-10 KLASIŲ MOKINIŲ BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMO SI PREVENČINĖS
POPAMOKINĖS VEIKLOS YPATUMAI**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas
Dr. Darius Gerulaitis*

2013

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* 9-10 klasių mokinių bendrųjų kompetencijų ugdymosi prevencinės popamokinės veiklos ypatumų analizė.

Iškelta *hipotezė*, tikėtina, jog moksleivių popamokinės veiklos pasirinkimą ugdantis bendrąsias kompetencijas lemia pasiūla, poreikiai ir socialinio pedagogo darbo ypatumai.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas atskleisti 9 – 10 klasių mokinių bendrųjų kompetencijų ugdymosi prevencinės popamokinės veiklos ypatumus.

Kokybiniame tyrime (*interview*) buvo atliktas mokytojų ir tėvų nuomonių interview tyrimas apie popamokinę veiklą.

Atlikta *statistinė* duomenų analizė. Tyrime derinami kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai. Naudojama *anketinė apklausa, struktūruotas interview*. Tyrimo duomenys apdoroti kompiuterine SPSS programa.

Empirinėje dalyje buvo nagrinėjama:

Iš viso tyrime dalyvavo 504 asmenys (N = 504). Kiekybiniame (anketinėje apklausoje) dalyvavo 480 respondentų. Iš jų moksleivių, 188 berniukai ir 292 mergaitės. Tyrimas buvo atliktas dviejose Tauragės miesto mokymo įstaigose: pagrindinės 9-10 klasėse ir gimnazijos I-II klasėse, o kokybiniame tyrime (interview) dalyvavo 24 asmenys: po 12 tėvų ir 12 mokytojų iš dviejų mokyklų,

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

Pažymėtina, kad iškeltas tikslas ir suformuluoti tyrimo uždaviniai leido kryptingai atlikti tiriamąjį darbą, atskleisti moksleivių, tėvų ir mokytojų nuomones apie popamokinę veiklą.

1. Atlikus teorinę analizę, nustatyta, kad popamokinės veiklos organizavimo procesą lemia veiksnių kompleksas.
2. Atlikus anketinę apklausą, išanalizuotos popamokinės veiklos organizavimo bei įgyvendinimo sąlygos amžiaus, lyties, interesų bei motyvacijos aspektais. Išanalizavus duomenis nustatyta, jog beveik pusė apklaustųjų moksleivių mano, kad kvaišalų (labiausiai narkotikų) vartojimo problema aktuali, o prevenciniai renginiai vyksta bent kartą per mėnesį. Efektyviausia prevencinė priemonė – video medžiagos peržiūra ir aptarimas. Informacijos apie narkotikų žalą pageidautina daugiau. Lėšas, skirtas kovai su narkomanija, tikslingiausia būtų panaudoti moksleivių užimtumui didinti bei įvairių lektorių paskaitoms. Kadangi įžvelgiama narkotikų paplitimo grėsmė už mokyklos ribų, aktualu kuo daugiau moksleivių įtraukti į popamokinę prevencinę veiklą.

3. Išanalizavus interviu duomenis, nustatyta tokia mokytojų ir tėvų nuomonė apie popamokinę veiklą: popamokinės veiklos mokykloje prieinamumas visiems moksleiviams reikalauja investicijų, dalykiniai bei asmenybę ugdantys būreliai patrauklūs moksleiviams, moksleivių bendrųjų kompetencijų ugdymosi poreikiai tenkinami prevencinėje popamokinėje veikloje, informacija apie popamokinę veiklą moksleiviams pateikiama labai plačiai ir patys renkasi, ką jiems lankyti, beveik savarankiškai, popamokinė veikla organizuojama moksleiviams suderinus su jų poreikiais ir remiantis bendrųjų kompetencijų ugdymosi aktualijomis, popamokinės veiklos lūkesčiai yra susiję su moksleivių stabilios ateities perspektyvomis, vienas iš ne taip seniai mokyklos gyvenime atsiradusių resursų ugdant bendrąsias moksleivių kompetencijas-socialinio pedagogo veikla, apimanti pačių opiausių problemų sprendimą.

4. Socialinis pedagogas atlieka įvairias funkcijas: karjeros planavimo koordinatoriaus, prevencinės veiklos organizavimo, dalyvauja vaiko gerovės komisijoje, palaiko kontaktą su elgesio problemų turinčiais vaikais ir jų tėvais ir kt.

5. Tikėtina, jog moksleivių popamokinės veiklos pasirinkimą ugdantis bendrąsias kompetencijas lemia pasiūla, poreikiai ir socialinio pedagogo darbo ypatumai.

Pasitvirtino hipotezė, kad vaikų dalyvavimą popamokinėje veikloje tėvai, ugdantys pedagogai bei socialiniai pedagogai įtakoja tik iš dalies. Mokinių veiklos pasirinkimą labiau lemia pasiūla, galimybės ir poreikiai.

Esminiai žodžiai: prevencija, popamokinė veikla, papildomas ugdymas, socialinė pedagoginė pagalba, socialinis pedagogas, kompetencijos.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	5
1 Skyrius. PREVENCINĖS POPAMOKINĖS VEIKLOS PAGRINDAI MOKYKLOS BENDRUOMENĖJE	8
1. Aktualiausias jaunimo problemos šiandien	8
2. Popamokinė veikla mokykloje	9
2.1. Popamokinės veiklos ypatumai.....	9
3. Bendrosios kompetencijos	11
3.1. Moksleivių požiūris į bendrųjų kompetencijų ugdymą	11
3.2. Mokslininkų požiūris į paauglių bendrųjų kompetencijų ugdymą	13
3.3. Bendrųjų kompetencijų ugdymas popamokinėje veikloje.....	14
4. Mokinių tėvų vaidmuo mokyklos bendruomenės prevencinėje veikloje.....	16
4.1. Mokslininkų požiūris į šeimą, mokyklos ir šeimos ryšius.....	18
4.2. Bendradarbiavimo su tėvais formos.....	20
5. Socialinio pedagogo vaidmuo prevencinėje popamokinėje veikloje	21
5.1. Socialinio pedagogo užduotys	23
5.2. Prevencinė popamokinė veikla ugdant moksleivių asmeninę kompetenciją.....	24
5.3. Prevencinių programų efektyvumas	25
5.4. Moksleivių požiūris į popamokinės prevencinės veiklos organizavimą.....	26
2 Skyrius. BENDRŪJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMO SI PREVENCINĖJE POPAMOKINĖJE VEIKLOJE TYRIMO REZULTATAI.....	28
2.1. Tyrimo metodika	28
2.2. Kiekybinio tyrimo imtis	29
2.3. Kokybinio tyrimo imtis	30
2.4. Kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatai	30
Išvados.....	43
REKOMENDACIJOS SOCIALINIAM PEDAGOGUI	45
Literatūros sąrašas.....	46
Summary.....	49
PRIEDAI.....	51

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas

Gyvename labai įdomų permainų laikmetį. Šiandien mūsų visuomenė, taip pat ir mokykla labai sparčiai keičiasi, skatindama ieškoti vis naujų kelių ir būdų savarankiškos, tobulos asmenybės ugdymui. Moksleiviai susiduria su naujais sunkumais, apie kuriuos prieš gerą dešimtmetį net nežinojome. Tai nėra lengvas uždavinys, nes į mokyklą ateina vis daugiau mokinių, turinčių silpną mokymosi motyvaciją, o apie 2000 jų kasmet palieka švietimo sistemą, negavę net pagrindinį išsilavinimą patvirtinančio dokumento.

Kiekvienas vaikas yra nepakartojama asmenybė, su jai vienai būdinga motyvacijos struktūra, savęs vertinimu, savitu aplinkos suvokimu. Tik gerai pažinus mokinį galima rasti tinkamas poveikio priemones.

Socialinių problemų prevencijai nepakanka vaikus ir visuomenę tik informuoti kuriuo nors klausimu, nes priimta informacija pati savaime nenulemia elgesio, todėl svarbu ugdyti bendrąsias kompetencijas, suvokti ir įveikti psichologines problemas, kurios ateityje gali priartinti prie žalingo ir nederamo elgesio (Gailienė, Bulotaitė ir Sturlienė, 1996). Gera mokykla primena gerą šeimą: jeigu visi šeimos nariai rūpinasi vieni kitais, didelių problemų šioje šeimoje nėra.

Problemos aktualumas. Problemos aktualumas pasireiškia tuo, kad spartėjant gyvenimo tempui mokiniams keliami vis didesni reikalavimai. Mokinių užimtumas lyg ir didėja, tačiau jis nėra pakankamas, tad laisvo laiko lieka daug, o jis išnaudojamas neproduktyviai. Tai lemia santykius su tėvais, draugais, bendraklasiais, mokytojais. Tėvai vis daugiau laiko praleidžia darbe, komandiruotėse, todėl vaikų laisvalaikiui belieka mažai. Taip ir tolsta vieni nuo kitų, prastėja bendravimo kokybė, didėja požiūrių skirtumai, daugėja įvairių socialinių problemų. Be to, per didelis krūvis arba neturėjimas ką veikti po pamokų veda link smurto, narkotinių, alkoholinių medžiagų bei rūkalų vartojimo, neproduktyviai leidžiamas laikas veikia mokinių sveikatą, daro blogą įtaką bendravimui.

Kadangi mokinių popamokinė veikla yra mokymo proceso tęsia ir papildymas, tai ir jos negalima palikti savieigai. Patys mokiniai nesugebės suorganizuoti savo laisvalaikio taip, kad jis būtų naudingas ir prasmingas. Todėl mokytojas, popamokinio ugdymo vadovas, socialinis darbuotojas yra atsakingas už kūrybingą, įdomią ir naudingą popamokinę veiklą, kurią gali pajavairinti savo darbe naudodamas skirtingus auklėjimo metodus ir formas.

Šiuolaikinė mokykla ne tik ugdo mokinių protinius gebėjimus, perteikia mokslo žinias. Ji turi paruošti gyvenimui, kitaip tariant, mokyti gyvenimo. Visiems turi rūpėti ateities žmogus. Laisvas, išsilavinęs, aktyvus naujos šiuolaikinės valstybės kūrėjas. Anksčiau svarbiausia buvo išmokyti. O dabar gi naujai pažvelgta į vaiką, ir svarbiausias siekis – plėtoti jo fizines ir dvasines galias.

Užsienio ir lietuvių mokslinių darbų autoriai vienu ar kitu aspektu nagrinėja mokyklose vykdomą prevencinę veiklą. Daugėja tyrimų apie tai, kaip jaunimas sėkmingai įveikia aplinkos keliamą riziką ir iššūkius (Benard, 1991, 1995; Glantz ir Johnson, 1999; Resnick, Bearman, Blum, Bauman, Harris, Jones, Tabor, Beuhring, Sieving, Shew, Ireland, Bearinger, Udry, 1997). Pastaraisiais metais Lietuvos mokslininkai Adaškevičienė, Baltrušaitienė, Ušparaitė, Žvirdauskas, Tarnauskas (2005) atskleidė faktą, kad prevencinės veiklos organizavimas mokyklose siejamas tik su paskaitomis, kitais renginiais, kad veikla yra vienkartinė, fragmentinė, kad nėra bendrų vertinimo kriterijų, leidžiančių nustatyti prevencijos veiksmingumą, kad ji vykdoma formaliai, yra nesisteminė. Merfeldaitė (2005) nurodė, kad mokyklose veikiančios socialinės pedagoginės pagalbos komandos neturi apibrėžtos vienos veiklos srities, dažniausiai vykdo įvairias prevencines programas.

Tarptautinis ir tarpkultūrinis šalių bendradarbiavimas, žymūs sociopolitinės sistemos pokyčiai, integracija į Europos Sąjungą sąlygoja radikalius pasikeitimus švietimo sistemoje. Ji tampa demokratiškesnė, grindžiama bendradarbiavimu, kritiniu mąstymu. Didelis dėmesys skiriamas mokslo, žinių kokybei. Žmogus yra priverstas prisitaikyti, greitai adaptuotis prie esamos padėties. To jis yra mokomas jau mokykloje – tikslingai planuoti savo laiką, įsisavinti tas žinias, kurios bus reikalingos ateityje, pasirinkti dorovines nuostatas ir formuoti savo vertybių sistemą. Mokinių užimtumas vis didėja, todėl labai svarbus yra laiko planavimas, kaip turiningai jį praleisti po pamokų. Tas laikas „paklūsta“ tam tikroms tradicijoms, susiklosčiusioms pastovioms orientacijoms į vienus ar kitus užsiėmimus. Popamokinės veiklos užsiėmimas atskleidžia tam tikras vaikų bendravimo, elgesio savybes bei tėvų dorines vertybes. Koks tėvų požiūris į kultūrinį gyvenimą, tokį požiūrį formuojasi ir vaikai.

Laikui bėgant, keičiasi žmonių vertybių suvokimas, požiūris į įvairias gyvenimo problemas. Veikiant išoriniams veiksniams, kinta gyvenimo stilius ir pats gyvenimo būdas. Tokius procesus spartina ir mokslo bei technikos pažanga, spartūs urbanizacijos tempai.

Tyrimo objektas – 9 – 10 klasių mokinių bendrųjų kompetencijų ugdymosi prevencinės popamokinės veiklos ypatumai.

Hipotezė: tikėtina, jog moksleivių popamokinės veiklos pasirinkimą ugdantis bendrąsias kompetencijas lemia pasiūla, poreikiai ir socialinio pedagogo darbo ypatumai.

Tyrimo tikslas – atskleisti 9 – 10 klasių mokinių bendrųjų kompetencijų ugdymosi prevencinės popamokinės veiklos ypatumus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant teorinę analizę identifikuoti prevencinės popamokinės veiklos poveikį mokiniams ugdantis bendrąsias kompetencijas ir įgyvendinimo galimybes.
2. Taikant anketinės apklausos metodą, išanalizuoti popamokinės veiklos organizavimo bei įgyvendinimo sąlygas mokinių amžiaus, lyties, interesų bei motyvacijos aspektais.
3. Taikant struktūruoto interviu metodą, nustatyti mokytojų ir tėvų nuomones apie popamokinę veiklą.
4. Tyrimo duomenų analizės pagrindu atskleisti socialinio pedagogo vaidmenį ugdant mokinių bendrąsias kompetencijas ir organizuojant prevencinę popamokinę veiklą.
5. Atliktos analizės rezultatų pagrindu pateikti rekomendacijas socialiniams pedagogams.

Tyrimo dalyviai. Iš viso tyrime dalyvavo 504 asmenys (N = 504). Kiekybiniame (anketinėje apklausoje) dalyvavo 480 respondentų. Iš jų moksleivių, 188 berniukai ir 292 mergaitės. Tyrimas buvo atliktas dviejose Tauragės miesto mokymo įstaigose: pagrindinės 9-10 klasėse ir gimnazijos I-II klasėse, o kokybiniame tyrime (interviu) dalyvavo 24 asmenys: po 12 tėvų ir 12 mokytojų iš dviejų mokyklų,

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrime derinami kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai. Naudojama *anketinė apklausa, struktūruotas interviu ir turinio analizė*. Tyrimo duomenys apdoroti kompiuterine SPSS programa.

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, (74) naudotos literatūros sąrašas ir (6) publikacijos internete, santrauka (reziumė) anglų kalba, priedai. Kiekybinio tyrimo duomenis iliustruoja (11) lentelių, o kokybinio tyrimo (9) lentelės. Prieduose pateikiama kiekybinio tyrimo anketa (priedas nr.1), kokybinio tyrimo interviu klausimai (priedas nr. 2). Darbo apimtis – (iki priedų – 50, su priedais 55).

1 SKYRIUS. PREVENCINĖS POPAMOKINĖS VEIKLOS PAGRINDAI MOKYKLOS BENDRUOMENĖJE

1.1. Aktualiausios jaunimo problemos šiandien

Jaunų žmonių skaičius nuolat mažėja: šiuo metu sudaro 20 % populiacijos. Manoma, kad iki 2050 metų jų skaičius sumažės iki 15 %. Mūsų jaunimas yra vertingas žmogiškasis kapitalas, kurį būtina puoselėti ypač dėl demokratinės ekonominės ir finansinės krizės. Nors šiuo metu ES jaunuoliai naudojami didesnėmis galimybėmis, jie taip pat patiria didelių problemų: daugelis nebaigia mokyklos ar neturi darbo, todėl kyla skurdo ir socialinės atskirties grėsmė.

Jaunimo problemos Lietuvoje pradėtos nagrinėti neseniai, galbūt todėl, kad visuomenei jos nebuvo tokios svarbios. Vienos svarbiausių yra dvasinės problemos, su kuriomis labai susijusios ir kitos: narkotikai, alkoholis, nusikalstama veika.

Jaunimas, kaip socialinė grupė atskira visuomenės dalis išsiskiria ne tik dėl jų amžiaus bei tam tikrų, išskirtinių savybių, bet ir jiems būdingomis specifinėmis problemomis.

Tarp jaunimo populiariausias dalykas yra tabakas. Labiausiai gąsdina tai, kad priklausomybė nuo tabako suserga vis daugiau jaunų žmonių. Lietuvoje atlikti tyrimai rodo, kad net 49 % 15 – 16 metų berniukų ir net 27 % to paties amžiaus mergaičių jau rūko. Dauguma nori patirti tai ką daro kiti jų amžiaus draugai. Pradėję rūkyti, mano, kad atrodo kietesni už kitus draugus, manydami, kad jau yra subrendę, bet nepagalvoja, kad tai kenkia sveikatai.

Pripratęs organizmas prie tabako, jis reikalauja vis stipresnių dozių, todėl dažniausiai pradedama vartoti alkoholį. Po to prieinama prie narkotikų. „Narkotikų vartojimas paauglystėje vis labiau domina įvairių krypčių specialistus. Kiekvienais metais paauglių priprantančių prie narkotikų skaičius didėja. Žinomas faktas, kad mažiausia dalis nepilnamečių, kurie serga narkomanija savarankiškai kreipiasi pagalbos, tuo tarpu kai 5-7 % visų paauglių jau susidūrę su narkotikais arba nors kartą jau bandę.“ (Leliūgienė, knyga: Socialinė pedagogika, 2003, P.106). Dalis nepilnamečių išlieka priklausomi nuo žalingų įpročių, o dalis išmoksta sveikai gyventi. Su tokiais jaunuoliais yra nelengva bendrauti ir jiems padėti. Narkotinių medžiagų vartojimas tapo rimta jaunimo problema, o per paskutinius 10 metų ji sparčiai plinta vaikų ir paauglių tarpe. „Mokslininkai pripažįsta, kad pradėti vartoti narkotikus skatina psichologiniai ir socialiniai veiksniai, o biologiniai veiksniai daugiausiai nulemia tai, kaip greitai organizmas įpras prie narkotinės medžiagos.“ (Leliūgienė, 2003, p.113).

Po tokių dalykų dažniausiai būna ne kokios pasekmės. Susergama įvairiomis ligomis, atsiranda mokyklose įvairių problemų (nenoro mokytis, bėginėjimo iš pamokų), savižudybės,

Apibendrinus viską, suaugusiems reikėtų daugiau dėmesio skirti savo vaikų problemoms. Jaunimas, juk tai mūsų ateitis. Jei tėvai skirs daugiau dėmesio, tai jaunimo ateitis bus kitokia. Taip pat neturėtų jaunimas gėdytis savo problemos, nes šiais laikais yra daugybė įvairiausių sričių specialistų, kurie gali padėti jaunuoliams iškilus bet kokiai problemai.

2. Popamokinė veikla mokykloje

Popamokinė veikla mokykloje – tai ir popamokinės veiklos tąsa arba visiškai nuo žinių gilinimo nutolusi veikla, pasižyminti įvairiausiomis formomis, įgyvendinanti laikmečio diktuojamas naujoves, ugdanti gabiuosius mokinius bei vykdanči prevencines programas. Popamokinės veiklos vaidmuo mokykloje kasmet įgauna vis daugiau svarumo, nes be įvairiausių funkcijų, jai atitenka viena iš svarbiausių – moksleivių užimtumo, kuriuo suinteresuota mokyklos bendruomenė, nes jaunoji karta labai užimtoje visuomenėje lieka be priežiūros, be kontrolės. Popamokinė veikla mokykloje iš esmės vyksta tomis pačiomis kryptimis kaip ir viso papildomo ugdymo: pažintinės-techninės, ekologinės - tiriamosios, kultūrinės šviečiamosios, sportinės, socialinės-globalinės. Visoms popamokinės veiklos kryptims būdingi šie požymiai: pažintinė orientacija, galimybių vienovė, socialinė integracija, laipsniškumas. Mokykla tampa šios papildomo ugdymo veiklos centru, jau dabar kalbama apie mokyklą, atvirą įvairiais aspektais. Popamokinė veikla atveria tokias galimybes, kokių neįmanoma realizuoti pamokų metu.

2.1. Popamokinės veiklos ypatumai

Popamokinė veikla – tai garantuotas vaikų užimtumas, nors visiškai nekompensuojantis buvimo su tėvais, užsiėmimo realia prasminga veikla, šeimos vertybių puoselėjimo. Popamokinė veikla viena iš papildomo ugdymo sričių, atliekanti tas pačias funkcijas kaip ir visa kita papildomo ugdymo veikla. Joje taip pat įgyvendinamos ir prevencinės programos, už kurias mokykloje atsakingas yra socialinis pedagogas. Anot Kvieskienės („Socializacija ir vaiko gerovė“ 2003).

Popamokinė veikla grindžiama principais: aktyvumo, lankstumo, tęstinumo, atvirumo, pažangos, lygių galimybių.

Papildomas ugdymas realizuojamas šiomis kryptimis: demokratijos ir pilietinės kompetencijos ugdymo, saviraiškos ir polinkių, gabumų ir talentų plėtotės, socializacijos ir resocializacijos.

Negalėdami savęs realizuoti mokykloje, mokiniai dažniausiai jungiasi į tokių pat ieškančių paauglių susibūrimo vietas, kur vertybės yra suprantamos kitaip. Toks bendravimas daro neigiamą įtaką paaugliams. Jie dažnai įninka į alkoholizmą, narkomaniją ir kt., įsivelia į nusikalstamas veikas. Anot pedagogikos, psichologijos tyrinėtojų, tai yra per daug laisvo gyvenimo būdo pasekmė, be to, suaugusieji yra per daug užimti ir vis mažiau laiko praleidžia su savo atžalomis. Siekdama apaugoti paauglius nuo neigiamos aplinkos poveikio, mokykla turi pasirūpinti tinkama mokinių popamokine veikla. Tai turėtų būti naudinga, įdomi, papildanti naujomis formomis ir metodais, skatinanti mokinius aktyviau dalyvauti įvairiose veiklose. „Popamokinės veiklos uždaviniai yra mokyti, lavinti ir auklėti moksleivius tokiais metodais, kurių nepatartina naudoti mokymo – auklėjimo procese mokykloje.“ (Jovaiša, Vaitkevičius, Pedagogikos pagrindai I, 1987, p.295). Popamokinė veikla vykdoma atsižvelgiant į mokinių interesus. Be to, ji yra neprivaloma, joje gali dalyvauti kas nori. Tam, kad moksleiviai geriau pažintų savo interesus, gebėjimus, jie savo noru gali keisti užsiėmimų sritis.

Popamokinės veiklos ypatybė yra ta, kad joje vyrauja savarankiški moksleivių užsiėmimai. Žinoma, jiems vadovauja pedagogai, tačiau patys mokiniai juos organizuoja.

Dar vienas principas yra – neapibrėžtumo. Popamokinės veiklos turinys neturi griežtų apibrėžtų programų. Čia, atvirkščiai nei mokymo – auklėjimo procese, galima labiau atsižvelgti į mokinių norus ir interesus, išsamiau analizuoti mokinių pasiūlytas temas. Platus popamokinės veiklos darbo turinys reikalauja darbo sistemos ir kryptingumo, tvarkos, vienodų reikalavimų produktyviai veiklai organizuoti ir įgyvendinti.

Popamokinė veikla organizuojama remiantis ir masiškumo principu.

Popamokinei veiklai taip pat būdingas nuoseklumo ir vientisumo principas. Kad ši veikla būtų sėkminga, labai svarbu, kad joje nebūtų šuolių, įtampos ir didelio atsipalaidavimo.

Popamokinė veikla neturėtų labai nutolti nuo mokyklos darbo turinio ir uždavinių. Todėl labai svarbu, kokius mokomuosius bei auklėjamuosius uždavinius mokytojas iškels:

- Gilinti žinias bei vystyti gebėjimus įgytus bendrojo lavinimo mokykloje.
- Siekti visapusiško mokinių išsilavinimo ruošiant juos įvairių teoriniams ir praktiniams uždaviniams spręsti.
- Mokinių individualių polinkių bei poreikių atskleidimas.
- Per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos ir kūrybos poreikį.
- Ugdyti dorovines savybes, kultūrinio elgesio įpročius, atitinkančius šiuolaikines gyvenimo sąlygas.

Taigi popamokinė veikla sprendžia daug svarbių uždavinių, padedančių mokyklai ugdyti visapusiškai išlavintus, aktyvius ir sąmoningus piliečius.

3. Bendrosios kompetencijos

3.1. Moksleivių požiūris į bendrųjų kompetencijų ugdymą

Šiandien ieškoma naujų kelių įgyvendinti vis spartėjančiai švietimo reformai, kurios pagrindinis tikslas – savarankiška, jau ne mokykloje save kūrybiškai išskleidžianti asmenybė. Todėl kiekvienai mokyklai, mokytojui keliami nauji ir vis didesni reikalavimai. Mūsų mokyklos mokytojui būtina mokytis dirbti naujomis bei patraukliomis sąlygomis. Tam reikia daug pastangų ne tik pamokinėje, bet ir popamokinėje veikloje.

Norėdami aiškiau apibrėžti mokyklos kryptį, pažvelkime į tai, kokiomis vertybėmis pagrįsta švietimo sistema.

Dabartinėje Lietuvos mokykloje puoselėjamos pagrindinės bendrosios ir krikščioniškosios vertybės: sąžinės ir minties laisvė, artimo meilė, prigimtinė žmonių lygybė, sugebėjimas bendradarbiauti, pakantumas, pagarba tiesai ir išminčiai.

Svarbiausia susidaryti humaniškesnių vertybių sistemą ir ja vadovaujantis jausti į visuomenę, tapti reikšmingu žmonių bendrijos nariu.

Vienas iš svarbiausių dalykų jauno žmogaus gyvenime yra atskleisti savo vertybes ir vadovautis jomis. Nuo to labai priklauso, kokia susiformuos asmenybė.

Įgyvendinant Bendrąsias programas viena pagrindinių ugdymo turinio atnaujinimo kryptių yra orientuoti ugdymo turinį į bendrųjų kompetencijų ugdymą.

Bendrosiose kompetencijose pasakyta: „... naujų bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymo sritį sudaro šios integruojamosios programos: mokymo mokytis integruojamoji programa, komunikavimo integruojamoji programa, darnaus vystymosi integruojamoji programa, sveikatos ir gyvenimo įgūdžių integruojamoji programa, kultūrinio sąmoningumo integruojamoji programa, prevencinės programos“ (2009, p.1302).

Skyriuje „Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymas 9-10 klasėse (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Vilnius, 2009.) pasakyta:“ Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymo tikslas – praturtinti ugdymo turinį aktualiais mokiniams ir visuomenei klausimais, padėti mokiniams ugdytis gyvenimui žinių visuomenėje būtinas kompetencijas, atsakomybę už savo elgseną ir jos pasekmes, gebėjimą pasipriešinti neigiamai įtakai, padėti mokiniams išvengti netinkamo elgesio.“

Įvardijama, kas sudaro bendrųjų kompetencijų turinį:

1. Mokėjimo mokytis. Paauglys mokosi noriai, pasitikėdamas savo jėgomis, išsikelia realius mokymosi tikslus ir uždavinius:

- pasirenka mokymosi strategijas ir priemones;
- vertina mokymosi pažangą, apmąsto mokymosi rezultatus;
- numato tolesnius žingsnius, išsikelia ateičiai uždavinius;

2. Komunikavimo

- atsakingai pasirenka priemones ir būdus informacijai rasti ir pateikti;
- siekia konstruktyvaus dialogo, atsakingai vartoja kalbą;
- bendrauja atsižvelgdamas į tikslą, adresatą, situaciją;
- mokosi surasti reikiamą informaciją, kritiškai ją vertinti, apibendrinti ir pateikti kitiems;

3. Pažinimo

- siekia pažinti save ir pasaulį, domisi ,kas vyksta aplinkui, priima apgalvotus ir pagrįstus sprendimus.
- numato pažintinės veiklos etapus ir nuosekliai veikia.

4. Socialinė

- į žmones ir pasaulį žvelgia su pagarba, noriai bendrauja ir bendradarbiauja.
- aktyviai dalyvauja bendruomenės gyvenime, veikia kitų labui.
- geba valdyti konfliktus, palaiko draugiškus santykius, atjaučia kitus ir jiems padeda.

5. Iniciatyvumo ir kūrybingumo

- kuria idėjas ir ryžtingai jas įgyvendina. Kuria, tobulina, nugalė sunkumus, išbando naujas galimybes;
- pagrįstai rizikuoja, mokosi iš nesėkmių.

6. Asmeninę

- pasitiki savimi, moka sutelkti jėgas siekdamas užsibrėžtų tikslų;
- valdo emocijas ir jausmus, nepraranda savigarbos;
- atsispiria neigiamai įtakai, laikosi duoto žodžio;
- sveikai gyvena ir saugiai elgiasi, saugo aplinką.

Baigęs pagrindinio ugdymo programą mokinys yra įgijęs gyvenimui, tolesniam mokymuisi ir darbui būtinus bendrųjų kompetencijų pagrindus.

3.2. Mokslininkų požiūris į paauglių bendrųjų kompetencijų ugdymą

Kas lemia harmoningos, pilnavertės asmenybės formavimąsi, vystymąsi, bendrųjų kompetencijų ugdymą, tyrinėjo daugelis Lietuvos ir užsienio mokslininkų.

Gučas knygoje „Psichologijos raida Lietuvoje“ (V., 1968) akcentuoja, kad visų laikų psichologai pabrėždavo vaiko psichikos pažinimo reikšmę mokytojo praktiniam darbui. Žilienė (1997) sako: „Ugdymo turinys pasuktas veidu į vaiką, jame svarbiausia - žmogiškosios vertybės. Čia svarbiausia neteikti kuo daugiau žinių, o padėti mokiniui skleisti savąjį Aš, siekti gėrio ir grožio. Ugdymo turinys subtiliai suderintas su vaiko dvasinės raidos dėsniais, padeda vaikui suvokti save ir išgyventi tam tikrais amžiaus tarpsniais kylančias krizes.

Leliūgienė (2003, p.183) knygoje „Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas“ remiasi (cit. Laužackas, 1996, p.21) mintimis „Kompetencija – tai efektyvios veiklos demonstravimas, sugebėjimas atlikti pateiktas užduotis realioje ar imituojamoje darbo situacijoje.“

Leliūgienė (2003, p.183) knygoje „Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas“ remiasi (cit. Jovaišos, 1993 p.100) „kompetencija (lot. *competentia* – atitikimas, gebėjimas) reiškia: 1) gebėjimą pagal kvalifikaciją, žinias, įgūdžius gerai atlikti veiklą; 2) įgaliotumą turėjimas ką nors daryti; 3) labai kvalifikuotas žinojimas.“

Pivorienė ir Sturlienė (2005) knygoje „Mūsų klasė“ gvildena klasės auklėtojo darbą su atskirais mokiniais bei jų tėvais ir su visa klase. Šiame leidinyje pateiktos rekomendacijos, kaip reiktų spręsti kasdieniniame darbe sprendžiant įvairias iškilusias problemas ugdant vieną ar kitą kompetenciją. Ypač pabrėžiama bendravimo svarba, gražus elgesys, pasitikėjimo ir bendradarbiavimo atmosferos kūrimas, problemų sprendimo susirinkimai. Ieškantis ras žinių, kaip suprasti paauglystės laikotarpį, kaip formuoti gyvenimo įgūdžius, pateikiama įvairių pratimų ir žaidimų. Profesorė Žukauskienė (2006) nagrinėja linkusių nusikalsti vaikų problemas, pateikia metodinių rekomendacijų. Kalbama apie prevenciją, vykdomą daugelyje pasaulio šalių. Kanados, Austrijos, Skandinavijos patirtis rodo, kad kuo anksčiau atkreipiamas dėmesys į jaunuolius, turinčius įvairių elgesio ir mokymosi sunkumų, tuo didesnė tikimybė, kad vaikas nenusikals. Tyrinėjamas individualus darbas su nepilnamečiais teisės pažeidėjais. Tyrimai rodo, kaip svarbu daug dėmesio skirti socialinių įgūdžių lavinimui, mokymuisi, bendradarbiavimui su tėvais, prasmingam laisvalaikio praleidimui ir kita. Nagrinėjamas narkotikų poveikis ir jų vartojimo pasekmės. Aiškinama, kaip vykdyti paauglių narkotikų vartojimo diagnostiką, pateikiami paauglių apklausos pavyzdžiai.

Kurienė, Pivorienė (2000) analizuoja krizės elementus, pateikiamos rekomendacijos tėvams ir mokytojams, kaip vienu ar kitu atveju reikia elgtis, kai vaiką ištiko bėda. Tyrinėja vaiko žalojanti elgesį, savižudybes. Ir nors niekas tvirtai negalėtų pareikšti, kad mes patiriame didesnę stresą nei prieš gyvenusios kartos, dėl vieno dalyko galime neabejoti – šiandien apie visuomenės ir atskirų jos narių problemas žinome kur kas daugiau nei anksčiau.

Bulotaitė (2000) gilinasi į pagrindinius prevencijos principus, pateikia pavyzdžių, kaip formuoti socialinius įgūdžius ir kita.

Žemaitienė (2006), patyrinėjusi mokinių savižudybių priežastis, pateikia daug vertingos medžiagos, kad reiktų mokyklos bendruomenėje vykdyti savižudybių prevenciją.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija išleido specialų leidinį „Gyvenimo įgūdžių ugdymas“ IX-X klasėse (2005). Jį parengė doc. dr. Bulotaitė, Gudžinskienė ir Pilkauskienė. Knygoje pateikiami pratimai, ugdantys įvairius gebėjimus, atitinkančius šio amžiaus tarpsnio vaikų gyvenimo ypatumus. Prie kiekvieno pratimo nurodomi ugdomi gebėjimai. Tai ypač geras pagalbininkas pedagogams, dirbantiems su šio amžiaus tarpsnio vaikais. Pratimai skatina pažinti save, mokantys bendrauti, reikšti savo nuomonę, taip pat bendradarbiauti, įveikti gyvenimo sunkumus, moko suprasti, ką reiškia būti sveikam ir kita. Pasirinkti sveiką gyvenimo būdą, suvokti atsakomybę už poelgius, įveikti sudėtingas gyvenimo situacijas.

Taigi apibendrinant mokslininkų išsakytas mintis, atliktus tyrimus, reikia pabrėžti, kad paskutiniam dešimtmety naujai pažvelgta į vaiką. Užtat „Bendrujų programų“ svarbiausia didaktinė nuostata yra ėjimas humanistinės pedagogikos link. Vaikai trokšta išsiaiškinti sudėtingo gyvenimo tiesas.

Šiandien jaunimo problemos tampa vis sudėtingesnės, todėl joms spręsti neužtenka vieno asmens kompetencijos ir pastangų. Vadinasi, mokiniams teikiama pagalba turi būti kompleksinė, vienijanti visos mokyklos bendruomenės, įvairių specialistų bei socialinių partnerių pastangas, sutelktas į bendros pagalbos strategijos įgyvendinimą.

3.3. Bendrųjų kompetencijų ugdymas popamokinėje veikloje

Šiuo metu Lietuvoje susidariusią situaciją Kvieskienė („Socializacija ir vaiko gerovė“ 2003, p. 97) remdamasi Paškaus nuomone, vadina krizine, nestabilios visuomenės situacija: „... šeima, bažnyčia, mokykla ar tauta nebeduoda jų nariui emocinės šilumos, vertybės šviesos ar gyvenimo krypties. Nuo šių bendruomenės vienetų nutolęs individas praranda vidinį tvirtumą, priklausomybės bei atsakomybės jausmą. Jo šalti, neasmeniški, abejingi santykiai su kitais padaro

vienišą, nelaimingą ir dažnai piktai maištaujančią būtybę. Čia jau turime reikalą su akinacijos (susvetimėjimo) simptomais, taip garsiai pasireiškiančiais technologinėje visuomenėje.“ Apie ugdymą kalbama kaip apie dar vieną žmonių sutelktumo būdą. Žmogus tampa asmenybe tik mokėdamas, visą gyvenimą besimokydamas gyventi šalia kitų žmonių. Taip žmogus gali realizuoti savo vertingumą (Bitinas, 1999).

Gal dėl to apie jauno žmogaus kompetencijų ugdymą tiek daug įvairių tyrinėjimų, mokslinių darbų, straipsnių.

Mokykla – antroji vaiko bendruomenė (po šeimos), kurioje jis realizuojasi, įgyja tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius. Kiekvienam mokiniui mokyklos, ypač klasės, bendruomenė yra artimiausia (po šeimos) socialinė aplinka, kurioje pasireiškia jo gebėjimai, vyksta aktyvus socializacijos procesas. Jei mokykla kartu su šeima skiepia paaugliui teisingumą, padorumą, moralumą ir pilietines vertybes, tai vaikai, kurie ugdomi susitapatindami su suaugusiais, elgsis taip pat, kaups tas pačias vertybes.

Normalus, papildomas popamokinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje padeda kurti atvirą vietos bendruomenei ugdymo įstaigą. Mokyklos skatinamos aktyvinti, kurti savitą kultūrą, plėtoti neformalų ugdymą, inicijuoti projektus, ieškoti naujų, netradicinių ugdymo formų, puoselėti tradicijas ir tradicinius renginius, kuriuose dalyvautų vaikai ir jų šeimos nariai.

Neformalus, papildomas ugdymas – efektyvi pozityviosios socializacijos dalis puoselėjant vaiko kūrybinę veiklą, sąlygojančią asmenybės savikūrą, laisvalaikio bendravimą, kūrybinį poreikių tenkinimą.

Mokėjimo mokytis kompetencija.

Kalbant apie mokėjimo mokytis kompetenciją, reikia prisiminti Eric Jencen išdėstytus teiginius knygoje „Tobulas mokymas“. Jis pabrėžia, kad mokiniai turi išmokti, kaip mokytis, o ne ko mokytis. Autorius atkreipia dėmesį į sėkmės komponentus mokantis. Popamokiniai renginiai gali padėti įgyti vidinės motyvacijos siekti vis daugiau, pasitikėti savimi ir puikiai įvaldyti turinį.

Ypač svarbu mokantis emocijos. Jos padeda ugdyti meilę mokymuisi.

Doug Buhl taip pat tyrinėjo, kaip klasės aplinka veikia mokinio motyvaciją mokytis, koks yra ryšys tarp kai kurių klasės aplinkos aspektų – džiugios ir liūdnos nuotaikos.

Žaidimai, galvosūkių ir kitokia patraukli ir savaip motyvaciją žadinanti veikla yra vienas iš mokytojų naudojamų būdų, sudominančių mokinius popamokinėje veikloje.

Kurti gerus santykius padeda grupinis mokymasis. Daugybės tyrimų duomenys (Slavin, Johnson, Kagen ir kt.) rodo, kad mokymasis po pamokų bendradarbiaujant lemia kur kas

geresnius rezultatus. Tyrimai parodė (Welb), kad toks mokymasis yra naudingas gabiems, gerai besimokantiems mokiniams. Jų rezultatai dar pagerėja, nes aiškindami kitiems jie patys dar geriau išmoksta. Pastaraisiais metais išpopuliarėjo Jeilio universiteto profesoriaus Stenbergo sėkmingo intelekto teorija. Ši teorija intelektą apibrėžia kaip asmenybės gebėjimą pasiekti sėkmę gyvenime. Kiekvieno žmogaus sėkmės standartai yra skirtingi.

Pagal Stenbergą, intelekto esmė – gebėjimas suvokti savo stiprybes ir silpnybes bei naudotis stiprybėmis taip, kad jos kompensuotų silpnybes. Šiandien požiūris į intelekto struktūrą pakito. Europos ir JAV mokyklos dažnai laikosi Harvardo universiteto profesoriaus Gardnerio intelekto struktūros teorijos.

Taigi šiuolaikinei ugdymo institucijai keliamas uždavinys mobilizuoti organizacijos narių pastangas, kad būtų pasiektas pagrindinis tikslas – užtikrintos mokymo ir mokymosi sąlygos ne tik pamokose, bet ir popamokinėje veikloje, kad moksleivis įgytų kompetencijų ir gebėjimų nagrinėti problemas bei priimti sprendimus dinamiškoje visuomenėje.

4. Mokinių tėvų vaidmuo mokyklos bendruomenės prevencinėje veikloje

Vadovaujantis Švietimo įstatymu (Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853) bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 . liepos 16 d. įsakymu Nr. ISAR- 1162 patvirtintais Reikalavimais Valstybinių ir savivaldybių mokyklų nuostatams (Valstybės žinios, 2004, Nr. 124-4495). Lietuvoje bendradarbiavimą su tėvais yra pavesta vykdyti klasių auklėtojams (mokytojams). Minėti teisės aktai numato, kad mokytojas privalo nuolat informuoti vaikų tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaikų ugdymo poreikius ir pasiekimus, mokymąsi ir elgesį, bendrauti su mokinio šeima. Tačiau panašios funkcijos vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 metų gruodžio 14 dienos įsakymu Nr. 1667 patvirtinta socialinio pedagogo pareiginė instrukcija (Valstybės žinios, 2002, Nr. 24-896) yra pavedamos vykdyti ir mokyklos socialiniams pedagogams.

Teoriniu požiūriu mokslininkai išskiria 5 bendradarbiavimo ir partnerystės su tėvais konstravimo žingsnius (Ališauskienė, 2005):

- 1) individualių šeimos skirtybių ir bendrybių pažinimas;
- 2) bendradarbiavimo santykių su tėvais kūrimas (šiam etape itin svarbūs geri komunikaciniai įgūdžiai);
- 3) sąveikos su tėvais kūrimas, t.y. tėvų pakvietimas bendradarbiauti;
- 4) darbo su šeima individualizavimas;

5) bendradarbiavimo santykių vertinimas.

Siekiant juos įgyvendinti praktiškai ir tobulinti tėvų bei mokyklos partnerystę turėtų būti plėtojamas komandinis darbas – bendradarbiavimui plėtoti, mokinių švietimo ir ugdymo procese kylančioms problemoms spręsti turėtų būti sudaromos bendros mokyklų darbuotojų ir mokinių tėvų atstovų komandos, kurioms būtų pavesta užtikrinti informacijos sklaidą tarp mokinių tėvų mokyklose vykdomą veiklą, mokomąsias programas ir mokinių pažangą, padėti tėvams įsitraukti į bendrą veiklą, susipažinti tarpusavyje organizuojant bendrus mokytojų, mokinių ir jų tėvų renginius (sportines varžybas, padėkos dienas, seminarus ir pan.).

Pastebėtina, jog Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro 2006-2008 m. atlikta savivaldybių administracijų pateiktų prevencinės veiklos ataskaitų 2005 – 2008 metų duomenų analizė leidžia teigti, kad šiuo metu pagrindinė prevencinės veiklos įtraukiant mokinių tėvus forma yra šviečiamoji veikla – informacijos teikimas tėvams, kviečiant juos dalyvauti prevencinio pobūdžio paskaitose, diskusijose, bendruose susirinkimuose. Taip pat daugelio švietimo įstaigų specialistai organizuoja individualius pokalbius su tėvais, kuriuose aptariami įvairūs mokinius veikiantys socialinės rizikos veiksniai (pavyzdžiui, plintantis alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas) bei nagrinėjami individualūs atvejai. Taigi mokyklų ir mokinių šeimų (tėvų) bendradarbiavimas vykdant prevencinę veiklą dažniausiai apsiriboja organizavimu informacinių renginių, kuriuose tėvams pristatomi socialinės rizikos faktoriai su kuriais susiduria ar gali susidurti jų vaikai bei tos nulemtos socialinės problemos arba individualiais šviečiamojo pobūdžio pokalbiais su tėvais. Tačiau neformalaus ugdymo veikla kol kas laikytina specifine prevencinės veiklos su mokinių šeimomis (jų tėvais) forma. Galima teigti, jog ne visose mokyklose iki šiol yra iki galo išnaudojamos visos prevencinių renginių organizavimo galimybės plečiant šių renginių įvairovę. Šiuo aspektu pažymėtina, kad negalima apsiriboti tradicinėmis veiklos su mokinių šeimų nariais (jų tėvais) formomis – paskaitų ir pokalbių organizavimu. Būtina plačiau organizuoti neformalaus ugdymo veiklos renginius, įtraukiant į juos ne tik mokinius ir pedagogus, bet ir mokinių šeimos narius, vietos bendruomenių atstovus (bendros vakaronės, sueigos, poilsio vakarai ir pan.). Taip pat rekomenduotina išnagrinėti ir įvertinti galimybę praktikoje pradėti taikyti stebimąją konsultacinę veiklą, kaip vieną iš mokyklų ir tėvų bendradarbiavimo būdų, plačiau taikyti bendradarbiavimo veiklos efektyvumo vertinimą (atlikti tėvų ir pedagogų nuomonės tyrimus, apklausas ir pan.).

4.1. Mokslininkų požiūris į šeimą, mokyklos ir šeimos ryšius

Mokyklą ir šeimą jungia tas pats ugdymo objektas – vaikas, todėl mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo svarba pabrėžiama ne tik visuose mokyklai skirtuose dokumentuose, metodiniuose leidiniuose, bet ir gvildenama ir mokslininkų darbuose.

Tėvų ir mokyklos ryšiai grindžiami pasitikėjimu. Dovidaitienė nurodo, kad veiksmingas bendravimas ir bendradarbiavimas sukuria abipusį pasitikėjimą, kad skatindami tėvus dalyvauti mokyklos gyvenime, mokytojai turi aktyviai ir atkakliai siekti lankstaus ir teigiamo ryšio su tėvais. Mokytojai privalo tikėti, kad tėvai yra neatsiejama mokymo proceso dalis, ir skatinti juos dalyvauti. Tai itin svarbu, nes:

- sutvirtina šeimos ir mokyklos bendradarbiavimą;
- rodo, kad mokytojai ir mokykla iš tikrųjų rūpinasi vaikais;
- skatina nuolat bendrauti;
- sudaro sąlygas tęsti mokymą namie;
- padeda mokytojui supažindinti tėvus su ugdymo planavimu.

Siekiant bendradarbiauti su mokinių tėvais, reikėtų:

- susitarti su tėvais dėl bendrų tikslų ir siekiamų rezultatų;
- įtraukti tėvus į mokyklos veiklos planavimą, organizavimą ir vertinimą;
- skleisti informaciją apie mokykloje vykstančius procesus;
- formuoti tėvams teigiamą mokyklos įvaizdį.

Profesorė Lukšienė (2008) pastebi, kad mokyklą sudaro mokiniai, pedagogai, o tėvai dažnai tėra priedėlis, kuris dalyvauja buitiniame mokyklos gyvenime ir informuojamas apie vaikų mokymąsi. Tėvų santykis su mokykla, jos nuomone, turėtų keistis. Tai viena iš švietimo reformos sąlygų. Tėvai yra ta visuomenės dalis, kuri labiausiai suinteresuota ir savaime jautriausiai galinti atsiliepti į nematomą kaitą, tačiau tai pasiekama, kai tėvai supažindinami su įvairiomis ne tik tiesiogiai su jų vaikais susijusiomis problemomis. Profesorė nerodo, kad kitose šalyse tėvams ir kartu visai visuomenei teikiama įvairi informacija apie numatomą švietimo struktūrą, mokyklos darbą, programas, kad tėvai galėtų bendradarbiauti su mokytojais mokant ir auklėjant vaikus, reikšti savo pageidavimus bei pasiūlymus esamai ir būsimai mokyklai.

Lukšienė (2008) pabrėžia, kad bendradarbiavimas turi būti grindžiamas ne vienpusiška informacija, bet ir dalijimusi patirtimi. Tėvai mokykloje ne svečiai, o mokyklos dalyviai: darbe ir laisvalaikiu (bendri mokytojų ir tėvų arba visų trijų grupių, tai yra ir mokinių pobūviai, išvykos

ir kita). Pokalbyje išryškėjo, kad mokinių tėvai pradinėse klasėse aktyviau dalyvauja savo vaikų ugdymo procese bei popamokinėje veikloje, dažniau domisi mokymosi rezultatais ir pasiekimais nei dalykinėje sistemoje.

Respondentės pasakojo, kad tėvams neįdomu mokykloje lankytis tik dėl informacijos apie vaikus, todėl svarbu ieškoti naujų bendravimo ir bendradarbiavimo formų.

Švietimo vadybos specialistas Finkas teigia, kad jeigu mokykla dėl savo nesėkmių kaltina tėvus, tai ji yra neveiksminga ir nuolat blogina savo darbą.

Dobranskienė (2008) pastebi, kad sociologiniai tyrimai ir mokyklų praktika rodo, jog nėra tėvų nenorinčių bendradarbiauti su mokykla ir mokytojais. Yra tik neatrasta, kaip įtraukti tėvus į šį bendradarbiavimą. Būtina nuolat stiprinti tėvų ir mokyklos pasitikėjimo atmosferą, bendradarbiavimo santykius. Tėvai tampa mokyklos bendruomenės gyvenimo dalyviai ir organizatoriai tada, kai gerai tam pasirengiama: ištiriama mokyklos organizacijos aplinka, gyventojų požiūris į mokyklą, poreikiai, kuriuos mokykla galėtų tenkinti, tariamasi su tėvais dėl mokyklos tikslų, uždavinių, veiklos kryptių, tradicijų. Mokslininkė pateikia pasiūlymą, kaip stiprinti mokyklos ir šeimos bendradarbiavimą:

- įvertinti jau esamus ryšius tarp mokyklos ir tėvų;
- registruoti ir įvertinti visus neformalius susitikimus bei pokalbius su tėvais, kad būtų nustatyta, ar mokykla yra atvira visiems tėvams;
- įtraukti tėvus į drausmės problemų sprendimą;
- skatinti įvairų mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą;
- ugdyti ir lavinti mokytojų bendradarbiavimo su tėvais bei problemų sprendimo įgūdžius;
- žinoti savo profesines kompetencijos ribas.

Šeima ir mokykla yra dvi svarbiausios vaikų auklėjimo institucijos. Ugdytinis perima šeimos gyvenimo būdą, jos namų dorinę bei dvasinę kultūrą, elgesio normas, veiklos ir bendravimo su kitais žmonėmis pavyzdžius. Nuo to, kaip vaikas jaučiasi savo biologinėje ar globėjų šeimoje, priklauso jo socializacijos eiga, branda. O kai kada ir jos rezultatas.

Taigi pasak daugelio mokslininkų, šeima socialinio ugdymo sistemoje, bendrųjų kompetencijų ugdyme vaidina bene vieną iš svarbiausių vaidmenų. Visuomenė suinteresuota tvirta, dvasiškai ir doroviškai sveika šeima. Šeimos problemų tyrimai ypač aktualūs šiandien, kai jaučiamas tradicinės šeimos netvirtumas.

Organizuojant popamokinę prevencinę veiklą labai svarbu žinoti ir apie paauglio šeimą. Šeimos problema domina žmogų nuo senų laikų.

Šeimos svarbą ugdant paauglio asmenybę kelia Leliūgienė, pabrėždama, kad kiekvienas žmogus organiškai susijęs su šeima. Gimsta, bręsta šeimoje, pats kuria, organizuoja jos gyvenimą. Vaikams tėvų meilė lygi orui, saulės šviesai. Be jos vaikas negali formuotis kaip harmoninga, pilnavertė asmenybė. Laimingoje šeimoje formuojasi ir laimingas doras žmogus, nes pirmosios dorovinės pamokos, kaip žinoma, pačios efektyviausios. Tėvai ne visada pajėgūs spręsti naujus vaikų auklėjimo uždavinius, juo labiau, kad besikeičiančios socialinės sąlygos reikalauja persiorientuoti ir tėvams. Jaunuoliui (paaugliui) reikšmingesnis tampa pačios šeimos gyvenimo būdas, tarpusavio santykiai, darbas, vertybinės orientacijos, o ne didaktiniai momentai. Tik pilna ir dora šeima garantuoja, kad susiformuos pilnavertė asmenybė.

Taigi šeimos reikšmė žmogaus, kartu ir žmonijos gyvenime reikalauja giliai pažinti šeimą, sąlygas, kurios determinuoja jos būklę, padėtį bei vaidmenį visuomenėje, žmogaus ir visuomenės gyvenime.

4.2. Bendradarbiavimo su tėvais formos

Ugdant bendrąsias kompetencijas svarbu ieškoti naujų bendravimo ir bendradarbiavimo formų. Dažna bendravimo forma – bendri renginiai tėvams ir vaikams. Populiarios mokyklose atvirų durų dienos, kuriose tėvams teikiama įvairiapusiška informacija. Vienos mokyklos direktoriaus pavaduotoja teigė, kad kuo nuoširdžiau, artimiau bendrausime su mokinių tėvais, tuo geriau pažinsime šeimas, tuo lengviau bus bendrauti su vaikais.

Kai kuriose mokyklose yra sukurtos bendradarbiavimo su tėvais programos keleriems metams. Jų tikslas – siekti lygiaverčio bendradarbiavimo tarp mokyklos administracijos, mokytojų ir tėvų.

Mokyklos vadovams, mokytojams vertėtų pagalvoti, kaip skleisti tėvams informaciją apie mokyklą ir joje vykstančius procesus, įtraukti tėvus į mokyklos veiklos planavimą. Pirmiausia reiktų keisti įprastas ir pabodusias veiklos formas (tėvų susirinkimus, vizitus į namus ir kt.) netradicinėmis naujovėmis. Bendradarbiavimo formų pasirinkimą lemia ugdymo proceso nuostatos, visuomenės požiūris į mokyklą, konkretūs mokinių tėvų poreikiai, tradicijos, prioritetai.

Toliau nurodoma, kokios bendradarbiavimo su tėvais klaidos:

- Pernelyg siaurai suprantamas tėvų įtraukimo procesas. Kartais manoma, kad tėvų įtraukimas – tai tiesiog jų skatinimas lankytis specialiuose susirinkimuose ar kituose mokyklos renginiuose. Per mažai dėmesio skiriama vaikų ir tėvų santykiams namuose.

- Pernelyg maži mokyklos personalo lūkesčiai. Pavyzdžiui, neretai manoma, kad vienišos mamos ar žemu socio-ekonominiu statusu pasižymintys tėvai nepajėgs suteikti jokios pagalbos ir neįstengs bent kiek aktyviau dalyvauti mokyklos gyvenime ypač organizuojant popamokinę veiklą.
- Mokytojų pasirengimo stoka. Mokytojai nesugeba įtraukti tėvų taip, kad šis įtraukimas pagerintų ugdymo procesą.
- Neigiama tėvų patirtis ir psichologinės nuostatos, verčiančios juos vengti kontaktų su pedagoginiu personalu.

Klasės auklėtojo vaidmuo prevencinėje popamokinėje veikloje.

Ne viename darbe mokslininkai aptarė, nuo ko priklauso klasės vadovo darbo sėkmė organizuojant prevencinę popamokinę veiklą. Visų pirma darbo sėkmė priklauso nuo to, kaip mokytojas suvokia savo pareigas, ką laiko prioritetais. Sėkmė lydi pedagogą, kuris sugeba integruoti abi šios profesijos sritis, tai yra save suvokia ne tik kaip dalyko mokytoją, bet – o tai ypač svarbu – ir kaip vaiko asmenybės ugdytoją. Palaikyti gerus santykius su kolegomis, auklėtiniais ir tėvais, suprasti, padėti jiems, sugebėti nesutrikti ir tinkamai reaguoti susidūrus su netikėtais ar šokiruojančiais mokinių poelgiais, įgyti paauglių pasitikėjimą, daryti jiems poveikį mokytojui padeda jautrumas, šiluma, atsakingumas, humoro jausmas, tolerantiškumas, entuziazmas, energija, kūrybiškumas, lankstumas, kantrumas, intelektas. Labai svarbiomis mokytojo savybėmis laikomi ir smalsumas bei pasitikėjimas savimi. Smalsus priima pokyčius. Akivaizdu, jog pastaroji savybė gali padėti auklėtojui geriau suprasti paauglius, rasti su jais bendrą kalbą. Paaugliai labai vertina suaugusiųjų atvirumą, mokėjimą pripažinti savo klaidas ir pasitikėjimą jais.

5. Socialinio pedagogo vaidmuo prevencinėje popamokinėje veikloje

Be dvasios vertybių žmogus yra nepilnavertis, suvaržytas, nesugebantis tikslingai veikti. Socialinės pedagogikos dėmesyje yra individo dvasinis pasaulis, kurio visos jėgos yra nukreiptos į žmogaus sielos plėtotę bei turtinimą. Šioje srityje individo pokyčių stebėjimas yra socialinės pedagogikos pagrindas, nes asmens dvasinis pasaulis, charakteris nepaliaujamai kinta, kartu aprėpdamas žmoniškąjį ekscentriškumą ir socialinio gyvenimo nesklendumus.

Šiuolaikinė socialinė pedagogika pašaukta padėti žmogui tapti asmenybe ir valdyti savo socialinį gyvenimą. Žinoma, tai įmanoma tik tada, kai žmogus taps save ugdančia būtybe. Neteisūs yra tie, kurie mano, jog socialinės pedagogikos užduotis yra suteikti žmogui žinias ir

įgūdžius. Jį reikia išmokyti pačiam spręsti problemas, padėti orientuotis bet kokiose gyvenimiškose situacijose (Leliūgienė, 2002). Tam gali padėti socialinis pedagogas ir socialiniai darbuotojai, jei tik tas žmogus pats to norės ar sugebės pasinaudoti socialinės pedagogikos, kaip mokslo, neišsenkamomis žiniomis.

Edukologų ir psichologų (Jovaiša, 2001, Leliūgienė, 2002, Kvieskienė, 2003, Karalienė, 2009) darbuose akcentuojama mintis, kad kiekvienas žmogus kažkuriuo gyvenimo tarpsniu pajunta, jog pradeda nesuvokti daugybės realių visuomenėje egzistuojančių faktų, netgi savo paties pozicijų. Tai, savaime aišku, jį trikdo. Tačiau čia pasireiškia socialinės pedagogikos statusas – padėti žmogui susivokti savo mintyse, „atstatyti“ jo dvasinę pusiausvyrą. Tačiau gali būti ir atvirkščiai: žmogus pajunta, jog jo galvoje susikaupė begalės naujų idėjų, žinių, tačiau jis nesuvokia, kaip jas būtų galima išreikšti ar panaudoti veikloje. Socialinės pedagogikos užduotis – socialinis žmogaus ugdymas, pasireiškiantis individo mokymu socialiai mąstyti, kas padėtų jam integruotis bendroje savo veiklos strategijoje. Socialinės pedagogikos užduotis – padėti žmogui integruotis visuomenėje.

Kadangi socialinis pedagogas yra nauja pareigybė Lietuvos ugdymo įstaigose, pamažu įsitvirtina šalia kitų mokykloje dirbančių specialistų. Šios naujos profesijos raidai didelę įtaką turėjo ir tebeturi Lietuvos universitetinės bei kitos aukštosios mokyklos, pradėjusios rengti šiuos specialistus, užsienio šalių patirtis bei šių specialistų rengimo modelių įvairovė, mokyklose susikaupusios socialinės problemos, kurių ignoruoti visuomenė ilgiau nebegali ir daugybė kitų veiksnių. Vienas iš svarbesnių veiksnių yra praktinė veikla. Kadangi šie specialistai jau pradėjo dirbti mokyklose ir įgijo tam tikrą patirtį, gali šia patirtimi pasidalyti, o iš jos pasimokyti būsimieji socialiniai pedagogai, išsakyti savo nuomonę apie tai, kas yra svarbu jų darbe ir kaip būtų galima pagerinti jų veiklą.

Socialinių pedagogų praktinę veiklą Lietuvos mokyklose nagrinėjo ir tyrė daugelis mokslininkų. 1989 – 1992 metais Kauno Palemono ir Kėdainių Akademijos vidurinėse mokyklose (Leliūgienė, 1997) buvo dirbama su mokyklos mikrorajono bendruomene siekiant, kad ji taptų reikšmingu moksleivių ugdymo veiksniu. Vykstant eksperimentui padidėjo moksleivių aktyvumas, sušvelnėjo mokyklų psichologinis klimatas, pagerėjo mokyklos ir šeimos ryšiai.

Dumčienė ir Malinauskas (1997), pritaikę semantinio diferencialo metodiką ir panaudoję faktinę analizę, nustatė socialinio pedagogo veiklai reikšmingiausius asmeninius bruožus –

gebėjimą palaikyti emocinius ryšius, altruizumą, pasitikėjimą, emocinį patrauklumą, „ego jėga“ (stiprumą, valingumą, energingumą), atidumą.

Paauglių problemos, kurias tenka spręsti socialiniams pedagogams,- tai netinkamo moksleivių elgesio, mokyklos nelankymo, tėvų alkoholizmo, nesirūpinimo vaikais.

Mokyklų socialiniai pedagogai atlieka vaiko socialinių problemų analizę, suteikia tiesioginę pagalbą ir konsultaciją.

5.1. Socialinio pedagogo užduotys

Pagal ŠMM patvirtintas socialinių pedagogų pareigines instrukcijas (1999) socialiniai pedagogai savo darbe taikomus metodus skirsto į individualaus darbo, darbo su grupėmis ir bendruomeninius, o jų veiklos objektas – moksleiviai, jų tėvai, mokytojai ar mokyklos kolektyvas.

Kučinsko ir Kučinskienės knygoje „Socialinis darbas švietimo sistemoje“ (2000) išskiriamos 8 socialinio pedagogo funkcijos: įvertinimo, konsultacinė, korekcinė, organizacinė, šviečiamoji, koordinacinė, profilaktinė, teisinė. Iš jų atskirai nurodomos ir socialinio pedagogo funkcijos švietimo įstaigoje: individuali prevencinė, informacijos teikimo tėvams, pagalbos švietimo ir globos įstaigai, ryšių palaikymo su bendruomene ir įvairiomis institucijomis, socialinių paslaugų teikimo vaikui bei pagalbos paaugliams bei jaunimui renkantis profesiją, planuojant karjerą ir įsidarbinant.

Mokslinėje literatūroje nurodomos socialinio pedagogo profesinės veiklos kryptys: asmenybės socialinių – psichologinių vertybių, socialinės – edukacinės mikroaplinkos įtakos augančiam žmogui analizė, bendravimo įgūdžių su problemine asmenybe ugdymo organizavimas, socialinė – psichologinė pagalba ir palaikymas kritinėse situacijose, santykių ir socialinių veiksmų korekcija.

Socialinis pedagogas atlieka daugelį vaidmenų: tarpininko, intereų gynėjo, bendros veiklos dalyvio, dvasinio vadovo, socialinio terapeuto ir eksperto.

Profesinė socialinio pedagogo veikla – nuoseklus vaikų ir paauglių bendrųjų kompetencijų ugdymas konkrečioje aplinkoje, nukreiptas į jų sėkmingą adaptaciją, integraciją ir individualizaciją.

Svarbiausias socialinio pedagogo uždavinys sukurti šiltus santykius tarp paauglio ir aplinkos, aktyvinti ugdytinių pastangas sprendžiant iškilusias problemas, ir tarpininkavimas tvarkant konfliktuojančių individų santykius.

5.2. Prevencinė popamokinė veikla ugdant moksleivių asmeninę kompetenciją

Mokyklai ir pedagogams priekaištaujama, kad jiems nepavyksta įdiegti vertybių, apsaugančių jaunas žmones nuo įvairiausių socialinių pavojų: piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotikais ir kitų negatyvių reiškinių. Daugelis tėvų, ypač vyresniosios kartos, nespėjo net suvokti, kad į šalį atėjo kvaišalai. Jų pasiūla taip išaugo, kad retai besutiksi vaiką, kuriam nebuvo siūlyta arba kuris nėra matęs, kaip jie atrodo. Narkotikai moksleivių, jaunimo vakaruose tapo tokiu pat dažnu reiškiniu, kaip seniau alkoholis. Kyla aibė klausimų – kaip užkirsti mokykloje kelią plisti narkotinėms medžiagoms, kaip padėti moksleiviams, jau vartojantiems įvairius narkotikus, nes tai ne sloga, kuri praeis pati savaime, ir ne jaunatviškas šėlsmas, kuris praeina su metais.

Gal dėl to ir įvairių sričių mokslininkai psichologai pastarąjį dešimtmetį ėmė nagrinėti paauglių įvairias socialines problemas. Atlikta nemaža tyrimų, priimta svarbių dokumentų.

2004 metų kovo – gegužės mėnesiais Valstybinės jaunimo reikalų tarybos (VJRT) užsakymu buvo atliktas tyrimas dėl žalingų įpročių tarp jaunimo. Žalingus įpročius, kaip pagrindinę problemą, įvardijo per 57 procentus apklaustų 14-19 metų jaunuolių.

Šokiruojančius tyrimo rezultatus Florencijoje (Italijoje) vykusioje konferencijoje „Vaiko gerovės indikatoriai“ išgirdo Lietuvos atstovai. Jie teigia, kad Lietuvoje tėvai savo vaikams per parą skiria tik maždaug 7 minutes dėmesio, o mažieji mūsų šalies gyventojai jaučiasi nelaimingiausi Europoje.

Tyrimą 29 valstybėse atliko UNICEF organizacija. Pagal bendrus tyrimo rezultatus Lietuva užima 28 vietą. Po to seka tik Malta, kuri UNICEF organizacijai pateikė neišsamią informaciją.

Kita moksleivių apklausa buvo atlikta 2006 metais. Apklausti 2188 Lietuvos moksleiviai. Tyrimas apėmė 33 pasaulio valstybes. Lietuvos dalyvavimą tyrime rėmė Europos Komisija. Tyrimo pagrindą parėmė Olandijos mokslininkai. Nusikalstamą veiką yra padarę 32,3 procentai 13 - 15 metų amžiaus Lietuvos moksleivių, 20,3 procentai minėto amžiaus jaunuolių bent vieną nusikaltimą įvykdė per pastaruosius metus. Tai rodo 2005- 2008 metais jaunuolių nusikalstamą veiką nagrinėjančio tarptautinio tyrimo, kuriame vyko moksleivių apklausa, duomenys. Labiausiai paplitusios nesunkios, bet smurtinio pobūdžio nusikalstamos veikos: grupinėse muštynėse yra dalyvavę 15,4 procentai, ginklą (peilį, lazdą, grandines) yra nešiojęsi 13,1 procento 13-15 metų jaunuolių. Tyrimo duomenimis, vogę iš parduotuvių yra 9,3 procentai, užsiėmę vandalizmu 7,7 procentai minėto amžiaus moksleivių. (internetinė prieiga: http://www.alfa.lt/straipsnis/10268243/Beveik.trecdalis.1315.metu.moksleiviu.prisipazino.nusikalste=2009-04-10_14-49/, žiūrėta: 2012-12-01)

Tačiau dažniausiai moksleiviai nukenčia nuo nusikalstamų veikų negu jų daro patys. Nukentėjusiųjų per paskutinius metus, tyrimo duomenimis, buvo 29,2 procentai. Patys nusikalstamas veikas vykdė 20,3 procentai moksleivių.

Išanalizavusi socialinių problemų tyrimo rezultatus, darbo autorė pritaria, kad daugelis Lietuvos jaunimo socialinių problemų aktualios ir Tauragės miesto mokyklų moksleiviams. Ugdant bendrąsias kompetencijas, būtent asmeninę kompetenciją, kur kalbama apie sugebėjimą atsispirti neigiamai įtakai, primenama apie sveiką gyvenimo būdą, būtina žinoti apie alkoholio, rūkalų ir kitų psichotropinių medžiagų žalą jaunam organizmui.

5.3. Prevencinių programų efektyvumas

Kadangi prevencinių programų yra daug ir įvairių, mokslininkus domina, kokios jų efektyviausios. Nors atlikta nemaža programų efektyvumo tyrimų, tačiau vis lieka neaišku, pagal kokius kriterijus reikia jas vertinti. Cuipers (2002) atliko išsamų prevencinių programų efektyvumo tyrimą, kurio rezultatai parodė, kad nemaža prevencijos programų yra neefektyvios. Kyla klausimas, kas daro programą efektyvią? Remdamasis daugelio programų efektyvumo tyrimų duomenimis, minėtas prevencijos specialistas formuluoja keletą pirminės prevencijos programų kokybės kriterijų:

- programa turi būti interaktyvi,
- „socialinės įtakos modelis“ yra pats efektyviausias,
- programa turi apimti elgesio normas, taisykles, pasižadėjimus ir ketinimus nevertoti,
- programos daro efektyvesnes bendruomenės investicijas,
- bendraamžių lyderių mokymai yra efektyvesni už suaugusiųjų dalyvavimą pirminėje prevencijoje,
- gyvenimo įgūdžių ugdymas prisideda prie prevencijos programų veiksmingumo.

Šiuolaikiniai pirminės prevencijos programų efektyvumo tyrimai rodo, kad programos mokyklose taps efektyvios tada, kai jos bus vykdomos kartu su bendruomenės programomis (mokykla + bendruomenė) arba kartu su pasiūlos mažinimo programomis (paklausos mažinimas + pasiūlos mažinimas) (Cuipers P., 2002; Pentz M.A., 1993). Juk jaunimas turi pamatyti, kad tai, kas vyksta mokykloje ir kas joje programuojama, nėra išimtis. Elgesio bei doros normos, skelbiamos mokykloje, turi atitikti visuomenėje skelbiamas ir propaguojamas elgesio normas.

Dauguma autorių pripažįsta, kad pirminės prevencijos programų efektas yra daug sudėtingesnis ir platesnis. Pirminės prevencijos programose taikomos priemonės ir metodai gali padidinti

jaunuolių savęs vertinimą, pagerinti tarpusavio santykius su mokytojais bei draugais ir išugdyti ne vieną gyvenimo įgūdį. Pirminės prevencijos specialistas iš Anglijos Richard Ives (2002) teigia, kad tinkamai taikant prevencijos metodus, jaunimas atidės eksperimentavimą su svaigiosiomis medžiagomis iki vyresnio amžiaus, įvertins vartojimo keliamą grėsmę, išmoks pats spręsti ir atsakyti už savo pasirinkimą, žinos, kur kreiptis pagalbos kilus problemoms; mokės padėti kitiems, nestigmatizuos vartotojų. Minėto autoriaus, nuomone, vykdydami šiuolaikinės prevencijos programas, mes „siekiamo daugiau nei išmokyti jaunuolius sakyti „Ne“. Šūkis „Pasakyk, „ne!“ (angl. Just say no) buvo plačiai vartojamas prevencijos programose prieš porą dešimtmečių. Tačiau išmokti sakyti „ne“ neužtenka. Jaunuolis privalo žinoti, kodėl reikia atsisakyti, todėl tikslesnis šūkis būtų „Pasakyk „žinau!“ (angl. „Just say know“).

Darbo autorė pritaria mintims, kad narkotikų vartojimo prevencija turi būti grindžiama tvirta teorine baze ir geru vertinimo mechanizmu. Todėl įvairiose šalyse kuriamos kokybės kontrolės sistemos ir standartai arba prevencijos investicijų stebėsenos sistemos, padedančios užtikrinti taikomų programų veiksmingumą.

5.4. Moksleivių požiūris į popamokinės prevencinės veiklos organizavimą

Trumpai darbe bus apžvelgiama, ką moksleiviai mano apie prevenciją, kas jiems priimtina, o kas ne. Ši apžvalga ir įgytos žinios padės atlikti tikslingą anketinę apklausą.

Komenskis, vadinamas „Pedagogikos Niutonu“, rašė: „Visai atitinkančią savo paskirtį aš vadinu mokyklą, kuri yra tikra žmoniškumo dirbtuvė“ (Komenskis, 1975).

Todėl norėdami suprasti mokinių požiūrį į prevenciją visada ir visur turime prisiminti, kad reikia vykdyti didįjį artimo meilės įsakymą, kuris yra visų 10 Dievo įsakymų pamatas. Tad kiekvieną žmogų laikant savo artimu ir bandant kiekvieną mylėti, turėtų keistis žemės veidas

Jaunoji karta, nors ir liūdna pripažinti, negali išvengti dezorganizacijos demoralizuojančio poveikio. Mokyklai ir pedagogams priekaištaujama, kad jiems nepavyksta įdiegti vertybių, apsaugojančių jaunos žmones nuo įvairiausių socialinių pavojų: piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotikais ir kitų negatyvių reiškinių. Šios problemos – nuolatinio visuomenės dėmesio centre (1996).

Svarbu orientuotis į patį mokinį – į jo unikalios būties pažinimą, supratimą, saviraišką, savikūrą. Ypač aktualu pagelbėti krentančios asmenybės saviraiškai – kryptingai dvasinių ir fizinių galių plėtotei, tikrojo pašaukimo atradimui ir sėkmės patyrimui ir t.t.

Pagaliau ir pačiam pedagogui reikia puoselėti savo dvasingumą – kelti savo dorinę kompetenciją, ypač išlaikyti bei stiprinti meilę tam mažam žmogui, nuolat klystančiam bei šaukiančiam pagalbos.

Ne veltui Vydūnas mokytojus priskyre doros luomui, nešančiam žmogiškumą į žmonių santykius. „Kad tasai gyvas, visa savaime eina tikru keliu“, - teigė jis (1990, p.328). Ypač žadintina tėvų ir pedagogų abipusė atsakomybės samprata už moksleivių dvasinį ugdymą. Į mokyklą žvelgiama su viltimi.

Didžiojoje Britanijoje atlikta paauglių apklausa atskleidė klaidas, kurios dažniausiai daromos vykdant mokyklinę prevenciją.

1. Klasėje kartojamos „tiesos“ prieštaravo tam, ką paaugliai matė už mokyklos ribų.
2. Jauni žmonės sakė, kad prevencinį darbą vykde mokytojai arba visiškai neišmanė dalyko, apie kurį kalba, arba naudojo paauglius gėdinančią leksiką, arba nevykusiai stengėsi atrodyti „kieti“.

Galima daryti išvadą, kad visų tipų prevencijos programoms gresia pavojus tapti propagandos kompanijomis.

Taigi apžvelgdami mokinių požiūrį į prevencinės popamokinės veiklos organizavimą, jos efektyvumą, darome išvadą, kad tik visų sutelktas bendras darbas gali duoti apčiuopiamų rezultatų.

2 SKYRIUS. BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMO SI PREVENCINĖJE POPAMOKINĖJE VEIKLOJE TYRIMO REZULTATAI

2.1. Tyrimo metodika

Kasdien vis giliau įsišaknijantis negatyvus reiškinys – psichiką veikiančių medžiagų vartojimas tarp paauglių verčia atlikti tiriamąjį darbą, priešingu atveju būtų neįmanoma ugdymo įstaigose vykdyti prevencinį darbą, sėkmingai ugdyti bendrąsias kompetencijas. Norint realizuoti tyrimo uždavinius, buvo atliktas tyrimas anketinės apklausos ir interviu metodu. Tyrimas atliktas vadovaujantis trianguliacijos principu, tarpusavyje derinant kiekybinius ir kokybinius metodus (Merkys, 1999; Šaparnis, 2000; Kardelis, 2002). Buvo naudojama teorijos apžvalga, anketinė apklausa bei interviu. Tyrimo duomenys buvo apdoroti kompiuterinėmis SPSS programomis.

Anketinė apklausa – tai būdas duomenims gauti, užduodant respondentams klausimus raštu. (Merkys, 1995; Kardelis, 2002; Kaffemaniėnė, 2006).

Struktūruotas interviu . Klausimai ir visa procedūra numatomi iš anksto ir interviu eigoje mažai kas keičiama, šiuo atveju situacija esti apibrėžta. (Žydžiūnaitė, 2001; Kardelis, 2002).

Turinio analizės metodas buvo parinktas kokybinių tyrimų duomenims apdoroti (interviu ir anketų klausimų analizei). Tai metodas naudojamas siekiant atrasti temas, sąvokas ir išsiaiškinti reikšmes. Turinio elementai grupuojami į temas ir subkategorijas pagal semantinę panašumą ir reikšmes. (Merkys, 1999; Šaparnis, 2000; Kardelis, 2002; Kaffemaniėnė, 2006).

Duomenų rinkimo laikas ir vieta. Duomenys rinkti 2011-2012 metais dviejose mokymo įstaigose: pagrindinėje mokykloje ir gimnazijoje.

Pirmuoju tyrimo instrumentu-anketa-norėta sužinoti, kiek mokiniai turi žinių apie narkotikus, kokios problemos kovoje su narkomanija ypač aktualios šiandien, koks moksleivių požiūris į prevencines priemones ir t.t. Buvo pateikta 20 uždaro tipo klausimų, į kuriuos atsakant daugiausia reikėjo pasirinkti vieną iš pateiktų atsakymų – „taip“, „ne“, „nežinau“.

Kitu tyrimo instrumentu-struktūruotu interviu - nustatytos mokytojų ir tėvų nuomonės apie popamokinę veiklą.

Pagrindinės mokyklos ir gimnazijos mokinių žinioms apie narkotikus, požiūrio į narkomanijos problemą mokyklose tyrimo rezultatams iliustruoti yra sudarytos lentelės.

Kiekybinio tyrimo duomenys buvo apdoroti SPSS programa.

Turinio analizės metodo taikymo tyrimo tikslas išsiaiškinti 9 – 10 klasių mokinių bendrųjų kompetencijų prevencinės popamokinės veiklos ugdymosi ypatumus bei socialinio pedagogo vaidmenį prevencinėje popamokinėje veikloje.

Tyrimo duomenų patikimumas. Kiekybinio tyrimo duomenų patikimumą užtikrina statistinių metodų panaudojimas, apdorojant kiekybinio tyrimo duomenis SPSS programa. Tyrimų statistinėje analizėje reikšmingumo lygmeniui p apskaičiuoti buvo taikomas Stjudent kriterijus (t – testas). Jei $p > 0,05$, teigiama, kad skirtumas tarp skirtingų grupių rezultatų yra statistiškai nereikšmingas, jei $p < 0,05$, skirtumas tarp skirtingų grupių rezultatų yra statistiškai reikšmingas.

2.2. Kiekybinio tyrimo imtis

Tyrimo imtis – populiacijos dalis, atrinkta tyrimui atlikti, siekiant nustatyti kokių nors tiriamų požymių dažnį populiacijoje (Čekanavičius, Murauskas, 2003).

Tyrimo kontingentas. Kiekybiniame tyrime (anketinėje apklausoje) dalyvavo 480 respondentų. Iš jų moksleivių, 188 berniukai ir 292 mergaitės. Tyrimas buvo atliktas dviejose Tauragės miesto mokymo įstaigose: pagrindinės 9-10 klasėse ir gimnazijos I-II klasėse amžius 15-16 metų. Kontingentas pasirinktas atsitiktinės atrankos būdu, kitaip – patogioji, arba proginė imtis – parenkami asmenys, kuriuos lengva rasti, kurie yra greta, pvz., bendradarbių, bendramokslių, moksleivių, studentų, mokytojų, dėstytojų ir kt. grupės (Kardelis, 2002).

Respondentų pagal lytį ir lankomą klasę pasiskirstymas pavaizduotas 1 lentelėje:

1 lentelė

Mokinių pasiskirstymas pagal lytį ir lankomą klasę, %

Lytis	pagr. mokykla		gimnazija	
	9 kl.	10 kl.	1 kl.	II kl.
Berniukai	41	54	42	51
Mergaitės	63	90	58	81
Iš viso:	104	144	100	132
	248		232	

Mergaičių klasėse daugiau negu berniukų. Iš lentelės matyti, kokių klasių ir kiek mokinių buvo paitelkta tyrimams.

2.3. Kokybinio tyrimo imtis

Kokybinį tyrimą atlikau taikydama netikimybinės atrankos imtį. Tyrimui pasirinkau struktūruoto interviu metodą. Interviu klausimynas sudarytas iš keleto popamokinės veiklos mokykloje sričių, kad būtų galima nustatyti aiškesnę tėvų ir mokytojų nuomonę apie popamokinę veiklą mokyklose. Apklausti 24 asmenys: 12 tėvų ir 12 mokytojų iš dviejų mokyklų. Vaikų amžius 14-16 metų. Tėvų amžius 33-45 metai. Mokytojų amžius 35-54 metai.

Gimnazija-jaunimo ugdymo įstaiga, turinti I-IV gimnazijos klases. Gimnazijoje yra daugiau nei 800 gimnazistų. Vadinasi, popamokinės veiklos pasiūla turėtų būti gana įvairi, kad patenkintų poreikius. Gimnazija yra pirmaujanti ugdymo įstaiga, todėl ir pamokinei, ir popamokinei veiklai skiriamas ypatingas dėmesys. Moksleiviams, atėjusiems mokytis į gimnaziją iš keturių pagrindinių miesto ir kelių rajono mokyklų, popamokinė veikla tampa ne tik savo gebėjimų realizavimo, bet ir adaptavimosi prie naujų sąlygų, reikalavimų, žmonių sfera. Lentelėje pateikti tyrime dalyvavusių mokytojų ir tėvų duomenys pagal amžių, pareigybes ir stažą. Beveik visi iš apklaustųjų mokytojų turi metodininko kategoriją bei solidžią darbo su moksleiviais patirtį. Mokyklos administracija suinteresuota moksleivių poreikių tenkinimu, steigia pageidaujamus būrelius, kviečia puikius specialistus popamokinei veiklai įgyvendinti. Tarp mokytojų ir tėvų vyrauja konstruktyvaus dialogo atmosfera. Apklaustieji tėvai savo vaikus būtent dėl didelių galimybių ir atvedė į šią gimnaziją.

2 Lentelė

Gimnazijos mokytojų ir tėvų duomenys

Asmenys dalyvavę tyrime (interviu)	Amžius	Pareigybės	Stažas	Išsilavinimas
Mokytoja	50	lietuvių k. auklėtoja, mokytoja	25	Aukštasis
Mokytoja	35	anglų k. mokytoja	10	Aukštasis
Mokytojas	45	technologijų mokytojas	20	Aukštasis
Mokytoja	54	rusų k. mokytoja	31	Aukštasis
Mokytoja	54	lietuvių k. mokytoja	31	Aukštasis
Mokytojas	54	matematikos mokytoja	31	Aukštasis
Tėvas	40	darbininkas	20	Spec. vidurinis
Mama	45	slaugė	20	Aukštasis
Mama	45	vyr. vadybininkė	20	Aukštasis
Mama	33	bedarbė	0	Pagrindinis

Tėvas	40	Tolimųjų reisų vairuotojas	20	Pagrindinis išsilavinimas
Tėvas	43	statybininkas	22	Vidurinis

Tauragės pagrindinė mokykla ugdymo įstaiga, ugdomi 1-10 klases. 1-10 klasėse mokosi 455 mokiniai. Lentelėje pateikti tyrime dalyvavusių mokytojų ir tėvų duomenys pagal amžių, pareigybes ir stažą. Vaikai šioje savas tradicijas turinčioje mokykloje mokosi nuo pirmos klasės. Mokykla suinteresuota išlaikyti savo pozicijas dėl kasmet mažėjančio mokinių skaičiaus, todėl daug investicijų dedama į popamokinį ugdymą.

3 Lentelė

Pagrindinės mokyklos mokytojų ir tėvų duomenys

Asmenys dalyvavę tyrime (interviu)	Amžius	Pareigybės	Stažas	Išsilavinimas
Mokytoja	39	lietuvių kalbos mokytoja	24	Aukštasis
Mokytoja	45	matematikos ir informatikos mokytoja	25	Aukštasis
Mokytoja	45	kūno kultūros mokytoja (gyvena mieste)	25	Aukštasis
Mokytoja	38	technologijų ir menų mokytoja (gyvena kaime)	23	Aukštasis
Mokytoja	45	lietuvių k. auklėtoja (gyvena kaime)	24	Aukštasis
Mokytoja	45	lietuvių k. auklėtoja (gyvena mieste)	25	Aukštasis
Mama	45	Buhalterė	10	Aukštasis
Mama	40	Pardavėja	20	vidurinis
Tėvas	40	Tolimųjų reisų vairuotojas	15	vidurinis
Tėvas	40	Tolimųjų reisų vairuotojas	20	vidurinis
Tėvas	40	Tolimųjų reisų vairuotojas	20	vidurinis
Mama	45	Buhalterė	10	vidurinis

Atsakant į tyrimo uždavinį: taikant struktūruoto interviu metodą, nustatyti mokytojų ir tėvų nuomones apie popamokinę veiklą.

Kiekybinio tyrimo tikslas - išanalizuoti popamokinės veiklos organizavimo bei įgyvendinimo sąlygas mokinių amžiaus, lyties, interesų bei motyvacijos aspektais. Duomenys surinkti anketinės apklausos būdu. Respondentams pateikti uždarojo tipo klausimai. Gauta informacija apdorota SPSS programa.

Mokinių atsakymai į klausimą „Ar jūsų mokykla turi vidaus tvarkos taisykles, liečiančias rūkymą, alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimą?“

4 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal rūkymą, alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimą, %

Mokykla / klasė	Atsakymų „taip“, „ne“, „nežinau“ dažnis procentais		
	Taip	Ne	Nežinau
Pagrindinė(9-10 kl.)	34,4	4	12,6
Gimnazija (I-II kl)	38	1	10
<i>Iš viso:</i>	72, 4 %	5 %	22,6 %

Pažvelgus į lentelės duomenis, susirūpinimą kelia atsakymas „nežinau“. Vadinasi, arba šiuos moksleivius nedomina ši problema, arba mokykloje yra nemažai prevencinio darbo spragų.

Moksleivių atsakymai į klausimą „Kaip jūs apibūdintumėte narkotinių medžiagų vartojimo problemą tiriamose mokyklose?“

5 lentelė

Narkotinių medžiagų vartojimo problema tiriamose mokyklose, %

Mokykla / klasės	Dažnis procentais		
	Kaip viena svarbiausių problemų	Kaip svarbią, bet ne svarbiausią	Tai apskritai nėra problema
Pagrindinė (9-10 kl.)	38,7	45,7	15,6
Gimnazija (I-II kl)	20,6	40,9	38,4
Iš viso	28,1	42,9	29,-

Patyrinėjus, kaip narkotinių medžiagų vartojimo problemą supranta paaugliai, nustatyta, kad ši problema aktuali, tai rodo 42,9 procentai moksleivių. Savaime supranta, nes Lietuvos mokslininkų tyrimai sako, kad kas metai ši problema jaunėja. Abejonių kelia 29 procentai moksleivių, iš viso neįžvelgiančių šios problemos mokyklose.

Moksleivių atsakymai į klausimą „Ar prevencinių ir drausminančių priemonių Jūsų mokykloje yra pakankamai?“

Tiriant, kaip vykdomas prevencinis darbas, ar mokykloje pakanka drausminančių priemonių, nustatyti įdomūs faktai. Geri rodikliai 82 ir 63,3 procentai – moksleiviai patvirtino, kad pakanka. Nedidelis procentas – 10,7 ir 10 atsakė, kad nepakanka. Verta ir dėl šios dalies moksleivių sustiprinti prevencinį darbą. Nerimą kelia 26 procentai moksleivių, kurie atsakė „nežinau“. Tai iš tiesų kelia susirūpinimą.

„Ar dažnai jūsų mokykloje vyksta prevenciniai renginiai?“

6 lentelė

Mokykloje vykstantys prevenciniai renginiai, %

Mokykla/klasė	Dažnis procentais				
	Kartą per mėnesį	Kas 2-3 mėn.	Kartą per pusmetį	Kartą per metus	Rečiau nei kartą per metus
9-10 kl.	45,7	25,1	15,6	6	7,5
I-II kl.	51,2	27	20	1,8	-

Kaip dažnai mokyklose vyksta prevenciniai renginiai? Moksleiviai atsakė gana nevienodai, matyt, ne visi domisi šiais dalykais. Geras rodiklis atsakiusių, ypač gimnazistų (51,2 %), kad renginiai vyksta kartą per mėnesį. 25,1 ir 27 procentai moksleivių atsakė, kad tokie renginiai vyksta kas du trys mėnesiai. Keistas pagrindinės mokyklos moksleivių (7,5 procentai) atsakymas, kad renginiai vyksta rečiau nei kartą per metus. Tai leidžia galvoti, kad yra moksleivių, kurie nelanko renginių, niekuo nesidomi. Ir tai reikėtų pasidomėti, kodėl tokie renginiai vyksta taip retai, kas čia yra kaltas. Reikėtų susirūpinti, ir labiau pagalvoti socialiniam pedagogui. Kad mokiniai būtų labiau įtraukti į prevencinius renginius ir prieš vykdant kokius nors renginius, reikėtų iš anksto informuoti mokinius, kokiais nors skelbimais, lankstinukais, ar dar kokiomis kitokiomis priemonėmis. Ir kad labiau mokiniai domėtusi kas vyksta jų mokykloje.

Moksleivių atsakymai į klausimą „Kaip manote, kokiose mokyklose narkotikų paplitimas yra didžiausias“, turint omeny 9- 10 ir I-II klases.

7 lentelė

Narkotikų paplitimas yra didžiausias, %

Mokykla / klasė	Dažnis procentais			
	Pagrindinė	Vidurinė	Gimnazija	Nežinau
9-10 kl.	45,7	25,1	15,6	6
I-II kl.	40	30,8	14	7,6

9-10 klasių moksleivių nuomone, tokių mokinių daugiausia yra pagrindinėse mokyklose, gimnazistai mano 5,7 procentais mažiau pagrindinėse mokyklose, bet vidurinėse 5,7 procento daugiau negu mano pagrindinės mokyklos moksleiviai.

Trečioje vietoje – gimnazistai. Taip mano 15,6 procentai pagrindinės ir 14 procentų moksleivių. Vėl 6 ir 7,6 procentai atsakė „nežinau“. Tai dažniausiai kartojasi atsakant į klausimus.

Moksleiviai atsakė į klausimą „Tarp kokių klasių moksleivių, jūsų manymu, ši problema aktualiausia?“ (Buvo pateikta ir kitų klasių, bet pažymėtos tik 9-10 kl.).

Tiriant moksleivių atsakymą, tarp kokių klasių (taip pat berniukų ir mergaičių) moksleivių ši problema aktualiausia, nustatyta, kad abiejose mokyklose ši problema aktualiausia tarp berniukų. Rūpestį kelia ir mergaitės. Gal šie rodikliai apskritai kalba apie visų mokyklų jaunimo problemas.

Moksleivių atsakymai į klausimą „Kokia forma pateiktos prevencinės ir drausminančios priemonės, jūsų manymu, yra efektyviausios ir labiausiai pastebimos?“

8 lentelė

Prevencinės ir drausminančios priemonės pagrindinės ir gimnazijos mokyklose yra efektyviausios ir labiausiai pastebimos, %

Mokykla/klasė	Dažnis procentais				
	Akcijos, viktorinos, konkursai	Paskaitos, pokalbiai	Video medžiagos peržiūra ir aptarimas	Lankstinukai, plakatai	Prevenciniai projektai, kiti užklausiniai renginiai
9-10 kl.	17,6	23,6	46,7	3,-	9
I-II kl.	17,1	26,3	42,3	6,4	7,8
Iš viso	17,3	25,2	44,2	5,-	8,3

Tiriant, kokia forma pateiktos prevencinės ir drausminančios priemonės efektyviausios, nustatyti įdomūs faktai. Į gyvenimą atėjus naujoms technologijoms, pakito ir moksleivių požiūris. Labiausiai mėgstamos, pastebimos yra video medžiagos peržiūra ir jų aptarimas. Tai patvirtina tokie skaičiai: 46,7 pagrindinės mokyklos moksleivių ir 42,3 gimnazijos 44,2 procento daugiau šioms priemonėms teikia pagrindinės mokyklos paaugliai. Dar vis domina paskaitos, manau, pokalbiai atitinkamai 23,6 ir 26,3 procentai. (2,7 procento gimnazistų daugiau). Seniai vykdomos įvairios akcijos, viktorinos, konkursai domina tik 17,6 ir 17,1 procentą moksleivių – apylygiai abiejose mokyklose. Mažai domina prevenciniai projektai, kiti užklausiniai renginiai, 9-7,8 procento. Gal prastai parengti, neįdomūs. Ir tai taip pat galima paminėti socialinį pedagogą, kurio

pareiga ne tik vesti įvairiausių renginių ir kita veikla užsiiminėti, bet ir stengtis, kaip labiau pritraukti moksleivius į renginius ir juos sudominti.

„Kaip jūs manote, ar esate informuotas (-a) apie narkotikų teikiamą žalą?“

9 lentelė

Respondentų informavimas apie narkotikų teikiamą žalą, %

Mokykla/klasė	Atsakymai procentais		
	Labai gerai informuotas (-a)	Informuotas (-a),bet norėčiau sužinoti daugiau	Mažai informuotas (-a)
9-10 kl.	55,8	28,6	15,6
I-II kl.	68	22,8	9,3
Iš viso	62,9	25,2	11,9

Tiriant mokinių žinias, kiek yra informuoti apie narkotikų daromą žalą, galima pasidžiaugti 55,8 ir 68 procentai moksleivių labai gerai informuoti. Tai, be abejo, prevencinio darbo, klasės auklėtojų, tėvų, soc. pedagogo darbo rezultatai. Kad smalsūs ir norėtų sužinoti daugiau, atsakė 28,6 pagrindinės ir 22,8 procentai gimnazijos moksleivių. 5,8 procentai pagrindinės moksleivių daugiau domina naujos žinios. Neįtikėtina, kad šiandieninėj situacijoj net 15,6 procentai pagrindinės moksleivių atsakė mažai informuoti, vadinasi, į 11,9 procentus moksleivių per abi mokyklas turėtų sulaukti dėmesio labiau.

Moksleivių atsakymai į klausimą „Ar yra jūsų mokykloje administracijos darbuotojas atsakingas už prevencinį darbą dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo?“ Visai nedžiuginantys. Net 72,9 procentai 9-10 klasių moksleivių pagrindinėje mokykloje ir 59,1 procentas gimnazijoje (bendras procentas 64,8) patvirtino, kad tokio darbuotojo nėra, nes nežinantys. Kad visai nėra – atitinkamai 15,1 ir 14,6 procento. Vadinasi, mokyklose nėra sistemingo darbo ar koordinatoriaus prevenciniam darbui kovai su narkotikais vykdyti.

Moksleivių atsakymas į klausimą „Ar jūsų mokykloje vyksta renginiai, kur tėvai yra įtraukiami bei skatinami aktyviai dalyvauti pasisakant įvairiais prevenciniais klausimais?“ Norėta sužinoti, ar prevencinėse priemonėse dalyvauja tėvai. Rezultatai leidžia manyti apie trūkinėjančius ryšius tarp tėvų ir vaikų. Net 48,7 pagrindinės 9-10 klasių moksleivių ir 49,1 gimnazistų nežino. Džiugu, kad 35,2 ir 25,3 procentai moksleivių pasakė „taip“. Vadinasi, yra tėvų, kurie domisi ir noriai prisideda prie prevencinio darbo kovai su narkotikais. Neramina ir

procentai moksleivių, kurie pasakė „ne“ – tai 16,1 pagrindinės ir 25,6 procentai gimnazistų. Vadinasi, arba nežino vaikai arba tėvai neaktyvūs, mažai bendrauja su mokymo įstaiga.

Moksleivių atsakymai į klausimą „Kaip manote, kam naudingiausia būtų skirti lėšas kovoje su narkomanija mokykloje?“

10 lentelė

Lėšos kovoje su narkomanija, %

Mokykla/klasė	Dažnis procentais					
	Įvairių knygų, brošiūrų bei lankstinukų leidimui	Lektorių, gydytojų, psichologų, policijos pareigūnų paskaitos	Moksleivių užimtumui didinti	Moksleivių testavimui	Gerai dirbančiųjų prev. darbą skatinti	Nežinau
9-10kl.	8	30,2	27,6	11,6	4,5	18,1
I-II kl.	7,1	27,8	33,1	8,2	3,9	19,9
Iš viso	7,5	28,8	30,8	9,6	4,2	19,2

Moksleivių požiūris dėl efektyvaus lėšų panaudojimo kovoje su narkomanija mokykloje gana protingas. Daugiausia lėšų, jų nuomone, reikėtų skirti užimtumui popamokinėje veikloje didinti atitinkamai 27,6 ir 33,1 procento. Antroje vietoje – įvairioms paskaitoms, diskusijoms. Vadinasi, norima daugiau sužinoti – tai 30,2 ir 27,8 procentai. Nedidelis procentas moksleivių siūlo lėšų skirti testavimui (iš viso 9,6 %). Mažas procentas skirtinas knygoms, brošiūroms, gerai dirbančiųjų prevencinį darbą testavimui. Keistoka, kad yra ne mažesnių, kur geriau lėšas panaudoti – 18,1 ir 19,9. Tai rūpestį keliantis rodiklis.

Labiausiai tarp paauglių paplitęs narkotikų vartojimo būdas už mokyklos ribų.

11 lentelė

Narkotinių medžiagų paplitimas už mokyklos ribų, %

Populiariausias narkotikų vartojimo būdas	Lytis/vieta	Respondentų, atsakiusių „taip“, procentais					p (reikšmingumo lygmuo)
		I vieta	II vieta	III vieta	IV vieta		
Rūkomi, įkvepiami	berniukai	93,4	3,9	1,3	1,3	0,549	
	mergaitės	96,4	1,5	1,5	0,7		
Švirkščiami	berniukai	9	9	14,6	67,4	0,251	
	mergaitės	13,2	2,9	10,3	73,5		
Praryjami, kramtomi	berniukai	6,2	47,6	34,5	11,7	0,015	

	mergaitės	16,4	41,1	38,4	2,7	
Uostomi	berniukai	6,9	40	43,4	9,7	0,25
	mergaitės	14,7	41,3	34,7	9,3	

Lentelė nurodo, kaip mano respondentai apie narkotikų paplitimą už mokyklos ribų. Pirmoje vietoje – 94,5 procentai moksleivių, iš jų 93,4 procentai berniukų ir 96,4 procentai mergaičių nurodė, kad rūkomi, įkvepiami narkotikai labiausiai paplitę. II vietoje – 47,6 procentai berniukų ir 41,1 procentas mergaičių pirmenybę teikia praryjamiems, kramtomiems narkotikams. III vietoj uostomi ir IV vietoj švirkščiami.

Toliau kaip vienus įdomesnių moksleivių atsakymų galima pateikti duomenis, kaip moksleiviai vertina testavimą mokyklose dėl narkotinių medžiagų vartojimo ir platinančių narkotikus mokinių pašalinimo iš mokyklos.

Pateikus klausimą apie moksleivių testavimą net 31,9 procentai respondentų tam pritarė. Kalbant apie moksleivių testavimo būdą dėl narkotikų vartojimo, ta dalis, kuri sutiko, vienareikšmiškai net 41,7 procento buvo už individualų testavimą, kai tikrinami tik tie moksleiviai, kurie įtariamai vartojantys ar platinantys narkotikus mokykloje. Paklausus, ar ši priemonė (testavimas dėl narkotikų) būtų pakankamai efektyvi prevencinė priemonė, net 46,4 moksleivių pasakė, kad ji būtų labai efektyvi arba iš dalies efektyvi.

Pasiteiravus, ką reikėtų pakeisti mokykloje, kad mokiniai nevartotų narkotikų, kaip vieną iš pagrindinių veiksnių nurodė šalinti tokius moksleivius iš mokyklos.

Pateiktas klausimas. “Ar žinotų, kur kreiptis iškilus problemai dėl narkotikų vartojimo? Gal ir visai nesikreiptų?”

12 lentelė

Respondentai kreiptusi iškilus problemai, %

Lytis	Taip	Ne	Nežinau, ar kreipčiaus
Berniukai	46,7	27,9	25,4
Mergaitės	58,7	22,6	18,7

Iš lentelės matyti, kad mergaitės rimčiau spręstų šią problemą (58,7 procentai žino, kur kreiptis). 46,7 berniukai taip pat žino. II vietoj (24,8) – iš jų 22,6 procentai mergaičių ir 27,9 procentai berniukų atsakė ne. Vis dėlto didelis procentas moksleivių neapsisprendę, abejojantys, gal dėl to, kad nežino, kur reiktų kreiptis.

Pateiktas klausimas “Į ką kreiptųsi iškilus problemoms, susijusioms su narkotikais?”

13 lentelė

Respondentai kreiptųsi į: , %

Į ką kreiptųsi?	Į nieką nesikreiptų	Abejoja, nežino, į ką kreiptųsi	Į klasės auklėtoją	Į psichologą
Berniukai	44,2	23,4	15,2	6,6
Mergaitės	30	28,6	23	7,1

I vietoj (35,8) – 30 procentų mergaičių ir 44,2 procentai berniukų visai į nieką nesikreiptų. Net 14,2 procentai berniukų daugiau negu mergaičių tylėtų.

II vietoj (26,5) iš jų 28,6 mergaičių ir 23,4 procentai berniukų abejojantys, nežino, ar kreiptųsi. Tai pats prasčiausias rodiklis.

Mažokai, tik 19,8 procentų kreiptųsi į auklėtoją, dar mažiau, tik 6,9 procento į psichologą. Reikia glaudesnio moksleivių ir klasės auklėtojo bendravimo, tačiau nebijotų kreiptis.

Vienas iš šio magistrinio darbo uždavinių – atlikti kokybinį tyrimą ir nustatyti mokytojų bei tėvų nuomonę apie popamokinę veiklą. Naudotas struktūruotas interviu, o duomenys apdoroti taikant turinio analizės metodą. Rezultatai suskirstyti į tris sritis ir pateikti lentelėse kategorijų, subkategorijų bei prasminių vienetų skirsniuose.

Pirmuoju *struktūruoto interviu* klausimu buvo norima sužinoti.

14 lentelė

Atsakymų į klausimą „Ar popamokinė veikla mokykloje prieinama visiems moksleiviams?“ kategorija ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Popamokinės veiklos mokykloje prieinamumas visiems moksleiviams reikalauja investicijų.	Popamokinė veikla mokykloje prieinama visiems mieste gyvenantiems vaikams.	15
	Kaimo vaikams keblu vėliau grįžti iš užsiėmimų.	7
	Tenka vežioti vaikus savo transportu.	2
Iš viso:		24

Interviu metu buvo išsiaiškintos tyrime dalyvavusių mokytojų ir tėvų nuomonės. Popamokinė veikla mokykloje prieinama visiems miesto vaikams, tačiau kaimo vaikams dėl parvykimo vėlesniu metu neįmanoma dalyvauti norimuose būreliuose. Be to, prie šitokios nuomonės prieinama ir kitų autorių, tyrinėjusių popamokinės veiklos problemas, darbuose. Kaimo vaikai,

kurių gana nemažai atvyksta mokytis į miestą, yra nustatytu laiku išvežiojami iš karto po pamokų į namus, todėl daugeliui popamokinis ugdymas-svajonė, nes tėvų galimybės ribotos.

15 lentelė

**Atsakymų į klausimą „Kokie būreliai moksleiviams patraukliausi?“
kategorija ir subkategorijos**

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Dalykinių bei asmenybę ugdančių būrelių patrauklumas moksleiviams.	Gausiausiai lankomi žinių gilinimo, kūrybiškumą ugdatys bei sveikatą stiprinantys užsiėmimai.	24
<i>Iš viso:</i>		24

Antruoju klausimu išsiaiškinta, kad ir tėvai, ir mokytojai pastebi mokinių poreikį gilinti žinias bei ugdytis įvairius gebėjimus. Ypač populiarūs kūrybiškumą ugdatys užsiėmimai: tarp 9 – 10 klasių gausu lankančių chorą, šokių, dramos būrelius. Tėvai džiaugiasi, kad vaikai ugdomi įvairius gebėjimus. Apie tai rašoma popamokinę veiklą tyrusių mokslininkų išvadose (Vilniaus pedagoginio universiteto sociologinių švietimo tyrimų laboratorijos ataskaitoje. 2009).

Vaikams augant didėja poreikis užsiėmimų, žinių gilinimo bei likviduojančių mokymosi spragas. Būtent dėl būsimos karjeros tėvai stengiasi daryti didesnę įtaką vaikams renkantys popamokinę veiklą vyresnėse klasėse nei žemesnėse. Tėvai mano, kad jaunesni vaikai jau vien dėl užimtumo gali dalyvauti pačių pasirinktoje popamokinėje veikloje. Beje, mokytojai pastebi, kad tėvai labai suinteresuoti ir savo vaikų sveikata, todėl kaip profilaktinę priemonę įvardija ir sporto būrelius.

16 lentelė

Atsakymų į klausimą „Kokius moksleivių poreikius pirmiausia stengiamasi patenkinti organizuojant prevencinę popamokinę veiklą?“ kategorija ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Moksleivių bendrųjų kompetencijų ugdymosi poreikių tenkinimas prevencinėje popamokinėje veikloje.	Poreikis išmokti.	21
	Noras bendrauti.	20
	Siekimas pažinti.	18
	Aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.	17
	Kūrybinių galių stiprinimas.	15
	Tvirtai jaustis.	15
		14
<i>Iš viso:</i>		120

Mokytojų ir tėvų nuomonės iš esmės panašios šiuo klausimu, nes abi pusės suinteresuotos žinių kokybe bei įvairiausių gebėjimų ugdymu. Pastebima, jog ir mokytojams, ir tėvams labai aktualu, kad vaikai į gyvenimą išeitų pajėgūs toliau mokytis, gebėtų komunikuoti, būtų žingeidūs, aktyvūs visuomeniniame gyvenime ir labai tvirtai jaustųsi įvairiausiose situacijose.

Atsakymų į klausimą „Ar moksleiviai prašo patarimų rinkdamiesi popamokinę veiklą? kategorija ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Informacija apie popamokinę veiklą moksleiviams pateikiama labai plačiai ir renkasi, ką jiems lankyti, beveik savarankiškai.	Kai paprašo	16
	Savo ruožtu rekomenduojame, ką rinktis, moksleiviams, turintiems elgesio bei mokymosi problemų.	6
	Daugiausia apsisprendžia patys pagal poreikius.	2
<i>Iš viso:</i>		24

Moksleiviai rinkdamiesi popamokinę veiklą turi visišką laisvę, nors kartais ir paprašo mokytojų bei tėvų patarimo, kokia veikla užsiimti. Tik kai kuriuos vaikus mokytojai, socialiniai pedagogai vykdydami prevencinę veiklą (skatindami mokymosi motyvaciją, lankomumą, atitraukdami nuo neigiamos aplinkos poveikio) retkarčiais nukreipia į būrelius. Mokytojai mano, kad elgesio problemų turintys vaikai savo problemų sprendimą kaip tik randa popamokinėje veikloje. Tokio tipo vaikai dažniausiai turi neįsąmoningai, kad jiems peršamas pasirinkimas.

Atsakymų į klausimą „Kuo remiantis organizuojama popamokinė veikla?“ kategorija ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Popamokinės veiklos organizavimas moksleiviams vyksta suderinus su jų poreikiais ir remiantis bendrųjų kompetencijų ugdymosi aktualijomis.	Iš anksto išsiaiškiname poreikius pateikdami anketas mokslo metų pabaigoje moksleiviams dėl pageidaujamų būrelių kitais metais.	12
	Deriname socialinio pedagogo sukauptą informaciją dėl moksleivių, turinčių asmeninės, socialinės kompetencijos problemų	12
	<i>Iš viso:</i>	24

Kasmet baigiantis mokslo metams moksleiviams pateikiamos anketos, kuriose jie turi išsakyti pageidavimus, kokių būrelių kitais mokslo metais pageidautų. Mokyklų bendruomenių tarybos svarsto ir ieško galimybių pageidaujamiems naujiems būreliams įsteigti.

Atsakymų į klausimą „Kokius lūkesčius patenkina popamokinė veikla?“ kategorija ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Popamokinės veiklos lūkesčiai yra susiję su moksleivių stabilios ateities perspektyvomis.	Bendrųjų kompetencijų ugdymas	12
	Garantuoja profesinių ketinimų galimybes	12
	Turiningas laisvalaikis	12
<i>Iš viso:</i>		36

Ir tėvai, ir mokytojai mano, kad tie vaikai, kurie dalyvauja popamokinėje veikloje, ne tik viską suspėja, bet ir geriau mokosi. Dalyvavimas įvairioje veikloje ugdo bendrąsias kompetencijas. Mokyklose organizuojama įvairaus pobūdžio prevencinių renginių. Mokytojai suinteresuoti, kad jų moksleiviai parodytų kuo geresnius dalykinius ir popamokinės veiklos rezultatus. Tai kelia mokyklų prestižą, tačiau ne tik tai svarbu mokytojams, ir tėveliams. Svarbiausia, kad į gyvenimą išeitų komunikabilus, žingeidus, įvairiems profesiniams pokyčiams pajėgus žmogus.

20 lentelė

Atsakymų į klausimą „Kuo popamokinę veiklą praturtina socialinis pedagogas?“ kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Vienas iš ne taip seniai mokyklos gyvenime atsiradusių resursų ugdant bendrąsias moksleivių kompetencijas-socialinio pedagogo veikla, apimanti pačių opiausių problemų sprendimą.	Socialinis pedagogas koordinuoja profesinės karjeros planavimo renginius: susitikimai su aukštųjų mokyklų dėstytojais ir studentais.	24
	Organizuoja prevencinius renginius.	24
	Dalyvauja vaiko gerovės komisijos veikloje (opių elgesio, mokymosi, lankomumo problemų sprendimas).	24
	Padedą pasirinkti, nukreipti, kokia popamokine veikla užsiimti tiems mokiniams, kurie stokoja mokymosi motyvacijos, turi elgesio problemų.	10
	Iš viso:	82

Mokytojų ir tėvų nuomone, socialinio pedagogo vaidmuo labai ryškus prevencinėje popamokinėje veikloje, atliekant šviečiamąjį, aiškinamąjį darbą bei planuojant moksleivių ateitį. Socialinis pedagogas mokytojų suvokiamas kaip visas sudėtingiausias problemas galintis ir turintis išspręsti asmuo. Džiugu, kad gyvuoja tokia nuostata mokyklose. Tėvai mano panašiai, bet geriau supranta, kad jie pirmiausia atsakingi už vaiko poelgius, mokymąsi. Vis dėlto socialinio pedagogo veikla, nors ir daug apimanti, tačiau suvokiama kaip komandos nario veikla. Vadinasi, socialinis pedagogas-vienas iš svarbiausių asmenų, dalyvaujančių popamokinės prevencinės veiklos vykdyme.

2.4. Kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatai

Atlikus kiekybinio tyrimo duomenų analizę, nustatyta, jog mokyklose tikslinga įgyvendinti kompleksines rūkymo, alkoholio ir kitų narkotikų profilaktikos programas atkreipiant dėmesį į šias veiklos kryptis: paauglių neigiamo požiūrio į narkomaniją formavimą, moksleivių popamokinės veiklos organizavimą, užimtumo didinimą, pedagogų kvalifikacijos kėlimą. Labai

aktualu nustatyti veiksnius, skatinančius paauglius vartoti narkotikus, parengti moksliai pagrįstas rekomendacijas narkotikų vartojimo profilaktikos programoms mokyklose.

Daugiau švietimo, teisingų žinių apie narkotikus, gerų dokumentinių ir meninių filmų. Testavimas – tai vienintelė reali priemonė šiandien, galinti ženkliai per trumpą laiką sumažinti narkotikus vartojančių moksleivių skaičių, laiku atverti akis tėvams, nes tik pradėjusį vartoti narkotines medžiagas vaiką išgelbėti dar galima (A.G.Davidavičienė, 2002).

Atlikus kokybinio tyrimo duomenų analizę, nustatyta, jog popamokinė veikla mokyklose, mokytojų ir tėvų nuomone, yra prieinama beveik visiems vaikams, organizuojama įgyvendinant bendrąsias kompetencijas, moksleivių pasirenkama be didelės mokytojų ar tėvų įtakos, efektyvi. Popamokinės veiklos organizavimas pagrįstas moksleivių išankstiniais pageidavimais. Mokyklų bendruomenės turėtų būti suinteresuotos kolektyviai spręsti dar prasmingesnės prevencinės popamokinės veiklos problemas. Resursų papildymo norisi susilaukti ir iš tėvų. Socialiniam pedagogui tenka pagrindinis vaidmuo sprendžiant sunkiausias moksleivių problemas.

Išvados

1. Atlikus teorinę analizę, nustatyta, kad popamokinės veiklos organizavimo procesą lemia veiksmų kompleksas: parengta ir galiojanti įstatyminė norminė bazė, visuomenės nuostatos ir poreikiai, konkrečios ugdymo įstaigos kultūrinis ir socialinis kontekstas, popamokinės veiklos planavimo ir organizavimo procese dalyvaujančių asmenų kompetencijos ir tokios jų subjektyvios savybės kaip kūrybiškumas, altruizmas, mokėjimas bendrauti ir pan.
2. Atlikus anketinę apklausą, išanalizuotos popamokinės veiklos organizavimo bei įgyvendinimo sąlygos amžiaus, lyties, interesų bei motyvacijos aspektais. Išanalizavus duomenis nustatyta, jog beveik pusė apklaustųjų moksleivių mano, kad kvaišalų (labiausiai narkotikų) vartojimo problema aktuali, o prevenciniai renginiai vyksta bent kartą per mėnesį. Efektyviausia prevencinė priemonė – video medžiagos peržiūra ir aptarimas. Informacijos apie narkotikų žalą pageidautina daugiau. Lėšas, skirtas kovai su narkomanija, tikslingiausia būtų panaudoti moksleivių užimtumui didinti bei įvairių lektorių paskaitoms. Kadangi išvelgiama narkotikų paplitimo grėsmė už mokyklos ribų, aktualu kuo daugiau moksleivių įtraukti į popamokinę prevencinę veiklą.
3. Išanalizavus interviu duomenis, nustatyta tokia mokytojų ir tėvų nuomonė apie popamokinę veiklą: popamokinės veiklos mokykloje prieinamumas visiems moksleiviams reikalauja investicijų, dalykiniai bei asmenybę ugdantys būreliai patrauklūs moksleiviams, moksleivių bendrųjų kompetencijų ugdymosi poreikiai tenkinami prevencinėje popamokinėje veikloje, informacija apie popamokinę veiklą moksleiviams pateikiama labai plačiai ir patys renkasi, ką jiems lankyti, beveik savarankiškai, popamokinė veikla organizuojama moksleiviams suderinus su jų poreikiais ir remiantis bendrųjų kompetencijų ugdymosi aktualijomis, popamokinės veiklos lūkesčiai yra susiję su moksleivių stabilios ateities perspektyvomis, vienas iš ne taip seniai mokyklos gyvenime atsiradusių resursų ugdant bendrąsias moksleivių kompetencijas-socialinio pedagogo veikla, apimanti pačių opiausių problemų sprendimą.
4. Socialinis pedagogas atlieka įvairias funkcijas: karjeros planavimo, koordinatoriaus, prevencinės veiklos organizavimo, dalyvauja vaiko gerovės komisijoje, palaiko kontaktą su elgesio, problemų turinčiais vaikais ir jų tėvais ir kt.
5. Pasitvirtino hipotezė, kad vaikų dalyvavimą popamokinėje veikloje tėvai, ugdantys pedagogai bei socialiniai pedagogai įtakoja tik iš dalies. Mokinių veiklos pasirinkimą labiau lemia pasiūla,

galimybės ir poreikiai. Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad tikslingo mokinių laisvalaikio užimtumo tenkinimas – yra kintantis procesas, reikalaujantis nuolatinio kryptingo darbo ir visų proceso dalyvių bendradarbiavimo. Vieninga strategija, besiremianti nuoseklumo ir visuotinum principais, įgalintų socialinius pedagogus efektyviau dirbti organizuojant mokinių laisvalaikio užimtumą bei skatintų pedagogų, tėvų ir būrelių vadovų bendradarbiavimą. Tokiai veiklai optimizuoti, pateikiamos projekto, skirto neformaliojo ugdymo optimizavimo ir socialinio pedagogo įsitraukimo į popamokinės veiklos organizavimą stiprinimui, gairės.

REKOMENDACIJOS SOCIALINIAM PEDAGOGUI

1. Siūlyčiau socialiniam pedagogui puoselėti savo dvasingumą – kelti savo dvasinę kompetenciją, ypač išlaikyti bei stiprinti meilę tam mažam žmogui, nuolat klystančiam bei šaukiančiam pagalbos.
2. Anketiniame tyrime matyti, kad yra ir tokių mokinių, kurie nesidomi prevencinės popamokinės veiklos renginiais. Rekomenduočiau socialiniam pedagogui prieš organizuojant prevencinius renginius, projektus pirmiausia informuoti mokinius, apie ką bus paskaita, kam ji skirta, kad labiau sudomintų mokinius.
3. Anketiniame tyrime buvo paminėta, kad mažai domina moksleivius prevenciniai projektai, kiti užklasiniai renginiai. Todėl siūlyčiau socialiniam pedagogui taikyti kuo įvairesnius prevencijos metodus. (pvz., dailės ir kitų menų taikymas prevencijoje, drama, vaidyba, paskaitos – diskusijos, socialinių įgūdžių lavinimas). Stengtis labiau pritraukti moksleivius į popamokinius renginius, projektus .
4. Siūlyčiau socialiniam pedagogui daugiau bendradarbiauti ne tik su mokiniais, mokytojais, ir kitais mokyklos darbuotojais, ne tik palaikyti kontaktą, bet ir labiau bendradarbiauti su mokinių tėvais, iškilus rimtesnėms problemoms (pvz., narkomanijos, alkoholizmo ir dėl kitų psichotropinių medžiagų vartojimo).
5. Patarčiau socialiniam pedagogui, kad padėtų ugdytojams geriau suprasti savo ugdytinius, kad būtų galima pasiekti bent minimalių rezultatų.

Literatūros sąrašas

1. Ališauskienė, S. (2005). *Ankstyvoji intervencija vaikystėje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
2. *Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa* (2006). Vilnius.
3. *Alkoholis ir kiti narkotikai*. Atviros Lietuvos fondas. V., (1992).
4. Arends, R.J. (1999). *Mokomės mokytis*. Vilnius: Margi raštai.
5. Resnick, M. D., Bearman P. S., Blum R. W., Bauman K. E., Harris K. M., Jones J., Tabor J., Beuhring T., Sieving R. E., Shew M., Ireland M., Bearinger L. H., Udry J. R., 1997, Protecting adolescents from harm: Findings from the National Longitudinal Study on Adolescent Health. *Journal of the American Medical Association*. Nr. 278. P. 823–832.
- EVALUATION OF ORGANIZING PREVENTIVE ACTIVITIES IN A SCHOOL: SCHOOLCHILDREN'S
6. Bitinas, B. (1999). *Ugdymo filosofijos pagrindai*. Vilnius.
7. Buchl, D. (2004). *Interaktyviojo mokymosi strategijos*. Vilnius: Leidykla "Garnelis".
8. Bulotaitė, L.(1998) *Moksleiviai ir narkotikai* (tyrimų medžiaga). V.
9. Bulotaitė, L. (2000). *Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencija mokykloje*. Vilnius.
10. Doc. dr. Bulotaitė L., Gudžinskienė V. ir Pilkauskienė I.(2005). „Gyvenimo įgūdžių ugdymas“ IX-X klasėse.
11. Čepukas, R. (1999) *Socialinio pedagogo veiklos ypatumai Lietuvoje*. Specialusis ugdymas. 6, 38 – 45.
12. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (1972). Vilnius: Mintis.
13. Davidavičienė, A. G. (1996). *Sveikos gyvensenos įtvirtinimas mokyklose*. Vilnius.
14. Davidavičienė, A.G. (1999). *Moksleivių alkoholio ir narkotikų vartojimas*. Tyrimų medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos pedagogikos institutas.
15. Davidavičienė, A.G. (2001). *Tėvams apie narkotikus. Kaip apsaugoti vaikus*. Vilnius.
16. Davidavičienė, A.G. (2001). *Narkotinių medžiagų vartojimo prevencijos programa ir standartas*. Metodinė priemonė. VSPC. Vilnius.
17. Dumčienė, A., Malinauskas, R. (1997). *Ugdytinių socialinių pedagogų bruožai* // *Pedagogika*. 33, .228-233.
18. Duoblienė, L.(2006). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija:Refleksijos ir dialogo link*. Mokymo priemonė aukštosioms mokykloms: Vilnius.
19. Dzenuškaitė, I. *Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas: metodinės rekomendacijos*.- Vilnius, VPU, 1991.
20. *Faktinė medžiaga apie alkoholį ir kitus narkotikus*. Lietuvos mėlynojo kryžiaus organizacijos leidinys. (1997) Vilnius.
21. Gailienė, D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius.
22. Ganeri, A. (1999). *Narkotikai*. Specialistės patarimai. Vilnius.
23. Gučas, Alf. (1968). *Psichologijos raida Lietuvoje*. Vilnius: Mintis.
24. Howard, A.Ozmon, Samuel M.Craver (1996). *Filosofiniai ugdymo pagrindai*. Vilnius.
25. Ivanauskienė, F. (2000). *Individualioji klasės auklėtojo veiklos programa*. Radviliškis: UAB „Litera“
26. Jensen, E. (1999). *Tobulas mokymas*. Vilnius: „AB OVO“.
27. Jovaiša, L.(1985). *Ugdymo gairės*: Kaunas, „Šviesa“.
28. Jovaiša, L. Vaitkevičius J. (1987) *Pedagogikos pagrindai 1*: Kaunas, „Šviesa“, 35-36; 295 – 296.
29. Jovaiša, L.Vaitkevičius J. (1989). *Pedagogikos pagrindai 2*: Kaunas “Šviesa“.

30. Jovaiša, Leonas. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas „Šviesa”.
31. Jovaiša, L. (1985). *Ugdymo gairės*. Kaunas: „Šviesa“.
32. Jucevičienė, P. (1997). *UGDYMO MOKSLO RAIDA*, Nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos: Kauno Technologijos Universitetas.
33. *Kaip įveikti alkoholio ir narkotikų problemas*. Vilniaus narkologijos centras. V., (1994).
34. Karmaza, E., Grigutytė N., Karmazė E.G. (2007). *Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba*. Metodinės rekomendacijos. Vilnius.
35. Kafemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai.(p. 8-109).
36. Kolesovas D. (1987). *Kaip apsaugoti moksleivius nuo žalingų įpročių*: Kaunas, „Šviesa“.
37. Komenskis, J.A. (1975). *Rinktiniai pedagoginiai raštai*. Vilnius.
38. Kurienė, A., Pivorienė, R.V. (2000). *Būkime atidūs –vaiką ištiko bėda*. Vilnius.
39. Kvieskienė, G. (2003). *Prekyba moterimis ir vaikais: metodiniai nutarimai pedagogams*. Prevencinės veiklos aspektai.
40. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius.
41. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius.
42. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika: vadovėlis*. ISBN 8855-09-342-0. Kaunas. p.106, 113.
43. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
44. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
45. *Lietuvos kultūros ir švietimo ministerija Pedagogikos institutas. Lietuvos Švietimo reformos gairės*. Valstybės Leidybos centras. Vilnius, 1993. psl. 167- 172.
46. Marytės dienoraštis. *Mokymo priemonė apie gyvenimą, meilę ir alkoholį 7-8 klasėms*. (1998). Vilnius.
47. Merfeldaitė, O., Railienė A. *PREVENCINIO DARBO GRUPĖS VEIKLA BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE* Mokomoji knyga. (ISBN 978-9955-478-07).
48. Misiukevičienė, O., Putauskienė, A. (2009). *Socialinio pedagogo darbo vadovas*. Baltų lankų leidyba.
49. *Miškinis, K. (1993).vaikų socializacija ir auklėjima*.
50. *Mokykla ir nusikalstamumo prevencija* (1996). Vilnius.
51. *Mokyklų sėkmės istorijos* (2008). Vilnius.
52. *Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programa*, patvirtinta 2004 m. balandžio 8 d. nutarimu Nr. IX – 2110 (Valstybės žinios, 2004, Nr. 58-2041).
53. *Narkotikai. Atmintinė jaunimui ir tėvams*. LR VRM. (1996). Vilnius.
54. Nelson, C.A. (1990). *Job Analysis of School Social Workers // School and Higher Education Programs*. Educational Testing Service. Princeton.
55. Nissen, J. F. (1997). *Nematomas dramblis. Alkoholis, alkoholizmas, alternatyvos*. Vilnius.
56. Paškus, A. (1992). *Idėjų sankryžoje. Kultūrinis skerspjūvis*. Kaunas.
57. Pivorienė, R. V., Sturlienė, N. (2005). *Mūsų klasė. Knyga klasės auklėtojiui*. Vilnius: Tyto alba.
58. Povilaitis, R., Valiukevičiūtė J. (2006). *Patyčių prevencija mokyklose*. Vilnius.
59. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos* (2009). Vilnius.
60. Goštautas, A., Pilkauskienė I. (1992). *Rūkymas Lietuvoje*. Mokslo Lietuva. Nr.2-3, 77.
61. *Rūkymas. Atviros Lietuvos fondas*. (1992). Vilnius.
62. *Smurto prevencija mokyklose*. Metodinė priemonė. (2005). Vilnius.
63. *Socialinis darbas*, Profesinės veiklos įvadas (tarptautinis projektas): VU, (2004).
64. Stulpinas, T. (1997). *Mokinių žemo pažangumo priežastys ir jų šalinimas*. Kaunas: Šviesa.
65. Suslavičius, A. (1995). *Socialinė psichologija*: Kaunas „Šviesa“.

66. *Sveikatos ugdymas*. Lietuvos Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. (1994, 527-550). Vilnius.
67. Šteineris, R. (2000). *Žmogiškosios esybės vystymasis*. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centras.
68. Šumskas, L., Zaborskis, A. (2004). *Lietuvos moksleivių alkoholinių gėrimų vartojimas*. Kaunas.
69. Šorienė, Malinauskienė, Kirkienė, Kligienė, (2008). *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosio programos*. p.1302
70. Vaitkevičius, J. (1982). *Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos*: - Vilnius.
71. Vaitkevičius, J. (1998). *Socialinės pedagogikos bruožai*. Monografija. Vilnius: Mokslas.
72. Žemaitienė, N. (2006). *Už tylos sienos*. Vilnius.
73. Žilienė, D. (1997). *Žmogaus slėpiniai ir pedagogika*. Vilnius.
74. Žukauskienė, R. (2002). *Raidos psichologija*. Antras leidimas. Vilnius: Margi raštai.
75. Žukauskienė, R. (2006). *Individualus darbas su linkusiu nusikalsti vaiku*. Metodinės rekomendacijos. Vilnius.

Publikacijos internete

1. Internetinė prieiga:
http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/acta_pae/10/straipsniai/str4.pdf (žiūrėta 2012-08-12).
2. Internetinė prieiga: <http://www.ntakd.lt/> (žiūrėta 2012-04-14).
3. Internetinė prieiga: <http://www.vaikai.lt/content/view/75/35/> (žiūrėta 2012 – 10-15).
4. Internetinė prieiga: <http://www.citatos.com/posakiai.htm> (žiūrėta: 2012-12-28)
5. Internetinė prieiga:
http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/3_Metodine_veikla_mokytojo%20ir%20mokinio%20kompetencijoms%20ugdysi.pdf (žiūrėta: 2012-01-01)
6. Internetinė prieiga:
http://www.alfa.lt/straipsnis/10268243/Beveik.trecdalis.1315.metu.moksleiviu.prisipazino.nusikaita=2009-04-10_14-49/, (žiūrėta: 2012-12-01)

Salomėja Juškienė
Features of Preventive Afterschool Activities Indented for Development of General
Competencies for Pupils in Grades 9-10

A Master's Thesis

SUMMARY

The present research paper focuses on a *theoretic* analysis on the features of preventive after-school activities intended for development of general competences for pupils in grades 9-10.

According to the raised *hypothesis*, it is likely that a pupils' choice of after-school activities for developing general competences is influenced by the supply, demands, and a social educator's working features.

Using a *questionnaire method*, there was a research conducted aiming at unfolding the features of preventive after-school activities intended for development of general competences for pupils in grades 9-10.

The qualitative research (*interview*) helped to figure out the teachers' and parents' opinion about after-school activities.

There was also carried out a *statistical* data analysis. The research paper combines quantitative and qualitative research methods. There are applied a *questionnaire* and a *structured interview*. The research data are processed with a computerised SPSS program.

In the *empirical* part of the paper:

Study had a total of 504 participants (N = 504). Quantitative study (questionnaire survey) had 480 participants. 188 of them were male pupils and 292 - female pupils. Study was done in two educational establishments of Taurage city: 9th and 10th grades of lower secondary school and 1st and 2nd grades of gymnasium. Qualitative study (interview) had 24 participants - 12 parents and 12 teachers from both schools.

The main empirical research conclusions:

It is worth noticing that the formulated aim and the tasks of the paper allowed to perform the research work purposefully, to reveal the parents' and teachers' opinion about after-school activity.

1. The theoretic analysis indentified that the after-school activity organisation process is influenced by a complex of various factors.

2. Questionnaire survey allowed to analyze organization and execution conditions for extra-curricular activity in regard to age, sex, interests and motivation. Analysis has shown that almost half of participating students think that substance abuse problem (especially drugs) is relevant and preventive events are held at least once per month. Watching and discussing video footage is considered to be best preventive measure. There is a wish to get more information about damage of drugs. Increasing number of activities for students to occupy themselves and organizing more lectures about the subject would be the best way to use the funds for fighting drug abuse. As the threat of drugs spreading outside of school is perceived, it is best to involve students in preventive extra-curricular activities as much as possible.

3. After analysis of survey data following opinion of parents and teachers concerning extra-curricular activities was determined: for all students to have access to extra-curricular activities investments are required, class based and personality developing activities are attractive to students, student needs for development of general competences are satisfied by preventive extra-curricular activities, information about extra-curricular activities is widely accessible to students and they choose which ones to attend by themselves - mostly independently, activities are organized in coordination with needs of students and newest general competence development trends, expectations for extra-curricular activities are related to prospect of stable future for students, social educator is one of the latest additions to the resources that schools have for developing general competences - their activities involve solving some of the most important problems.

4. A social educator performs various functions: coordinates career planning, organises preventive activity, participates in a child welfare commission, communicates with pupils with behavioural problems and their parents, etc.

5. It is presumable that a pupils' choice of after-school activities for developing general competences is influenced by the supply, demands, and a social educator's working features.

The hypothesis was confirmed that tutors, parents and social educators partially influence the pupil's participation in the after-school activity. The choice usually underlies in the supply, opportunities and demands.

Key words: prevention, after-school activity, supplementary education, social pedagogical assistance, social educator, competences.

PRIEDAI

KIEKYBINIAM TYRIMUI ANKETA

ANKETA MOKSLEIVIAMS

Mieli moksleiviai, atsakydami į šiuos anketos klausimus Jūs padėsite išsiaiškinti, koks yra tikrasis moksleivių požiūris į narkomanijos, alkoholizmo ir kitą reiškinį ir padėsite ieškoti efektyvesnių narkomanijos, alkoholizmo ir kt. prevencijos organizavimo būdų.

Anketa anoniminė. Jūsų atsakymai bus panaudoti magistrinio darbo rašyme. Ačiū už nuoširdžius atsakymus.

1. Jūsų lytis?

- Vyras
- Moteris

2. Kurioje klasėje mokotės?

- 9
- 10
- 11
- 12

3. Ar Jūsų mokykla turi rašytines vidaus tvarkos taisykles, liečiančias rūkymą, alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimą?

- Taip
- Ne

4. Kaip Jūs apibūdintumėte narkotinių medžiagų vartojimo problemą savo mokykloje?

- Kaip vieną svarbiausių problemų
- Kaip svarbią problemą, bet ne svarbiausią
- Tai apskritai nėra problema

5. Ar prevencinių ir drausminančių priemonių Jūsų mokykloje yra pakankamai?

- Taip
- Ne
- Nežinau

6. Ar dažnai Jūsų mokykloje vyksta prevenciniai renginiai?

- Kartą į mėnesį
- Kas 2-3 mėnesius
- Kartą į pusmetį
- Kartą į metus
- Rečiau nei kartą į metus

7. Kaip manote, kokiose mokyklose narkotikų paplitimas yra didžiausias?

- Pagrindinėse
- Vidurinėse
- Gimnazijose

Nežinau

8. Tarp kokių klasių moksleivių, Jūsų manymu, ši problema aktualiausia?

Iki 6 kl.

7-8 kl.

9-10 kl.

11-12 kl.

9. Kokia forma pateiktos prevencinės ir drausminančios priemonės Jūsų manymu yra efektyviausios ir labiausiai pastebimos?

Akcijos, viktorinos, konkursai

Paskaitos, pokalbiai

Video medžiagos peržiūros ir jų aptarimas

Lankstinukai, plakatai

Prevenciniai projektai

10. Kaip Jūs manote ar esate pakankamai informuotas (-a) apie narkotikų teikiamą žalą?

Labai gerai informuotas (-a)

Informuotas (-a), bet norėčiau sužinoti daugiau

Mažai informuotas (-a)

11. Ar yra Jūsų mokyimo įstigoje administracijos darbuotojas, atsakingas už narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą?

Taip

Ne

Nežinau

12. Ar Jūsų mokykloje vyksta renginiai, kur tėvai yra įtraukiami bei skatinami aktyviai dalyvauti juose pasisakant įvairiais prevenciniais klausimais?

Taip

Ne

Nežinau

13. Kaip manote, kam naudingiausia būtų skirti lėšas kovoje su narkomanija mokykloje? (pažymėkite vieną atsakymą).

Taip

Ne

14. Ar pritariate moksleivių moksleivių testavimui (šlapimo tyrimui) dėl narkotinių medžiagų vartojimo kaip vienai iš prevencijos priemonių?

Taip

Ne

15. Ar būtų efektyvu, šlapimo testas siekiui užkirsti kelią narkotikų vartojimui ir platinimui mokyklose?

Efektyvi

Iš dalies efektyvi

Neefektyvi

Nežinau

16. Jeigu pritariate, koks tai turėtų būti testavimas?

Kontrolinis testavimas

Individualus testavimas

Nepritariu testavimui

17. ar reikėtų pašalinti iš mokyklos narkotikus platinančius moksleivius?

Taip

Ne

Nežinau

18. Kaip manote, koks narkotikų vartojimo būdas yra labiausiai paplitęs tarp moksleivių už mokyklos ribų?

Rūkomi, įkvepiami

Švirkščiami

Ryjami, kramtomi

Uostomi

Nežinau

19. Ar žinotumėte kur kreiptis?

Taip

Ne

Nežinau

20. Ar kreiptumėtės kur nors įtarus bendraamžį vartojant narkotines medžiagas? Jei taip nurodykite kur? (pažymėkite vieną atsakymą)

Kreipčiaus į psichologę

Kreipčiaus į auklėtoją

Kreipčiaus į visuomenės sveikatos specialistę (seselę)

Nežinau

Dėkoju už atsakymus

KOKYBINIAM TYRIMUI ANKETA (INTERVIU STRUKTŪROS)

Gerbiami Tėveliai,

Šiuo (interviu) tyrimu siekiama išsiaiškinti mokytojų ir tėvų nuomones apie popamokinę veiklą. Jūsų nuomonė mums labai svarbi, todėl prašome nepraleisti nė vieno klausimo.

Demografiniai duomenys:

1. Jūsų lytis
2. Jūsų amžius
3. Jūsų pareigybė
4. Jūsų darbo stažas
5. Jūsų išsilavinimas

1. Ar popamokinė veikla mokykloje prieinama visiems moksleiviams?
2. Kokie būreliai moksleiviams patraukliausi?
3. Kokius moksleivių poreikius pirmiausia stengiamasi patenkinti organizuojant popamokinę veiklą?
4. Moksleiviai prašo patarimų rinkdamiesi popamokinę veiklą?
5. Kuo remiantis organizuojama popamokinė veikla?
6. Kokius lūkesčius patenkina popamokinė veikla?
7. Kuo popamokinę veiklą praturtina socialinis pedagogas?

Iš anksto dėkojame

Gerbiami Pedagogai,

Šiuo (interviu) tyrimu siekiama išsiaiškinti mokytojų ir tėvų nuomones apie popamokinę veiklą. Jūsų nuomonė mums labai svarbi, todėl prašome nepraleisti nė vieno klausimo.

Demografiniai duomenys:

1. Jūsų lytis
2. Jūsų amžius
3. Jūsų pareigybė
4. Jūsų darbo stažas
5. Jūsų išsilavinimas

1. Ar popamokinė veikla mokykloje prieinama visiems moksleiviams?
2. Kokie būreliai moksleiviams patraukliausi?
3. Kokius moksleivių poreikius pirmiausia stengiamasi patenkinti organizuojant popamokinę veiklą?
4. Moksleiviai prašo patarimų rinkdamiesi popamokinę veiklą?
5. Kuo remiantis organizuojama popamokinė veikla?
6. Kokius lūkesčius patenkina popamokinė veikla?
7. Kuo popamokinę veiklą praturtina socialinis pedagogas?

Iš anksto dėkojame